

OKUL YÖNETİCİSİ, ÖĞRETMEN VE VELİLERİN GÖRÜŞLERİNE GÖRE OKUL DEĞERLERİ*

SCHOOL VALUES ACCORDING TO THE VIEWS OF SCHOOL ADMINISTRATORS, TEACHERS AND PARENTS

Araştırma Makalesi

Yavuz Selim BULUT¹ Ramazan ALABAŞ²

Makale gönderim tarihi: 13 Eylül 2023

Makale kabul tarihi : 27 Aralık 2023

Özet

Bu araştırmanın amacı okul değerlerinin okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin görüşleri doğrultusunda belirlenmesidir. Araştırma nitel durum çalışması yaklaşımı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ile belirlenmiştir. Çalışma, Samsun ilinin Atakum, Bafra ve Ondokuzmayıs ilçelerinden seçilen ilkökul, ortaokul ve lise kademelerinden sosyoekonomik düzeyleri farklılık gösteren toplamda 28 okul içinden; 30 okul yöneticisi, 35 öğretmen ve 33 öğrenci velisi ile yürütülmüştür. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiş, veriler betimsel analiz ve içerik analizi yaklaşımı ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin çoğunluğunun okullarında ilk sırada önemsenen değer olarak adalet değerini; eksikliğini hissettikleri değer olarak ise saygı ve başarı değerini daha sık ifade ettikleri ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin çoğunluğunun okullarında ilk sırada önem verilen değer olarak saygı ve dürüstlük değerini ve okullarında eksikliğini hissettikleri değer olarak ise çalışma azmi ve mutluluk değerlerini daha fazla belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Veliler ise okullarda önemsenen değer olarak çalışkanlık ve saygı değerini, okullarda eksikliğini hissettikleri değer olarak da yaratıcılık değerini daha sık ifade etmişlerdir. Katılımcı görüşlerinde okuldaki değerlerin hayata geçirilmesinde ailenin önemi ortaya çıkmış ve öğretmenlerin rol model olarak değerleri hayata geçirilebildiği ifade edilirken, değerlerin hayata geçirilmesinin önünde en fazla engel teşkil eden unsurun medya olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değer, okul değerleri, ilköğretim okulları, ortaöğretim okulları, yönetici, öğretmen, veli.

Abstract

The purpose of this study was to determine school values in line with the views of school administrators, teachers, and parents. The study was conducted with the multiple case study approach by the qualitative research approach. The study group was determined via the maximum variety of sampling among purposeful sampling methods. The study was carried out with 35 teachers, 30 administrators, and 33 parents from a total of 28 schools with primary, secondary, and high school levels, which were chosen from Atakum, Bafra, and Ondokuzmayıs districts of the province of Samsun and had different socio-economic levels. The study data were obtained via semi-structured interview forms and were analyzed with the descriptive analysis and content analysis approach. As a result of the study, it was revealed that most school administrators usually expressed justice as the most regarded value and respect and success as lacking values in their school. It was concluded that teachers usually expressed respect and honesty as the most regarded values, and ambition to work and happiness as lacking values in their school. It was determined that parents usually expressed industriousness and respect as the most regarded values and creativity as lacking values in their school. Participants' views revealed the importance of family in actualizing values in school, and it was stated that while teachers, as role models, were able to actualize values, it is concluded that the media is the biggest obstacle to realizing values.

Keywords: Value, school values, primary education schools, secondary education schools, administrator, teacher, parent.

* Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1 Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, yavuzselimbulut@hotmail.com, ORCID ID: 0009-0009-3361-6454

2 , Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ramazanalabas@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9278-2534

GİRİŞ

İlgi alanı yalnızca sosyal bilimlere dair disiplinlerle sınırlandırılmayacak olan değer kavramı, bilimsel araştırmalarda ve günlük hayatta üzerinde en fazla durulan konulardan birisidir. Değer, toplum tarafından sahip olunan veya bağlı bulunduğu kültürü oluşturan inanç, fikir ve normlar sistemin her birisidir (Ülken, 1969). Değerler, temelde insan eylemlerini seçme, meşrulaştırma ve olayları değerlendirmede ölçek olarak kullanılmakta (Vatandaş, 2003), neyin istenilen, önemli, faydalı ve değerli olduğuna ilişkin öne sürülen açık ya da örtük inançları oluşturmaktadır (Lazaridou, 2007). Bireyler davranışlarına yön veren değerleri yaşamlarını sürdürmede referans çerçevesi olarak kabul etmektedir (Uygun, 2004). Bu bağlamda değerler insanın bütün eylemlerini özellikle de ahlaki eylemlerini belirleyen (Gündüz, 2016) ve bireylerin düşünceleri yanında davranış şekillerini de etkileyen inançlar bütünü olarak kabul edilir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014). Göreceli bir kavram olan değerlerin bir ucunda insan diğer ucunda da onu şekillendiren toplum bulunur (Yinilmez Akagündüz, 2017).

Bireylerle olduğu kadar toplumsal sistemle de ilişkili olduğu kabul edilen değerler (Sezgin, 2014), toplumun varlığı ve geleceği açısından büyük rol oynar (Uygun ve diğerleri, 2022). Değerler en küçük toplumsal birim olan aileden başladığı için ailedeki ahengin toplumsal yapıyı daha sağlıklı hale getirmesi söz konusudur (Akagündüz, 2015). Bununla bağlantılı olarak değerler, grup yaşamında düzenlilik sağlama yolu olarak kabul edilen sosyalizasyon sürecinin (Fichter, 2001) de önemli bir unsuru olarak görülmektedir. Bireylerin sosyalizasyon sürecinde okulların önemli bir yeri vardır. Sosyal bir sistem olan okullar (Çelik, 2015), ailede küçük yaşlardan itibaren öğrenilen değerlerin korunduğu ve pekiştirildiği yerler olma yanında yeni ve daha farklı değerleri de kazandıran mekânlardır. Dolayısıyla hem toplumun hem de bireyin yaşamının şekillenmesinde rol oynayan değerler eğitim müfredatları aracılığıyla okullarda yer almaktadır (Demir, 2018).

Değerler insanlardan kaynaklanmakla birlikte bireysel değerlerin ötesinde kurumsal değerlerden de söz edilir (Argandoña, 2003). Dolayısıyla kişilerin sahip olduğu değerler gibi kurumların da sahip olduğu değerler vardır (Pang, 1996) ve bunlar kurumun amaç ve hedefleri için temel oluşturur (Posner, 2010). Başarılı kuruluşların çoğu sahip olduğu temel değerleri açıkça belirtir, tartışır ve zaman zaman günceller (Allison & Kaye, 2015).

Değerler inançlarla birlikte örgüt kültürünü oluşturur (Schein, 2004). Öğrenciler, öğretmenler, veliler ve genel olarak okul çevresi tarafından ortak bir şekilde oluşturulan okul kültürü (Kaysılı, 2020) içerisinde değerlerin etkilediği birçok alandan bahsedilebilir. Okul değerleri, okul üyeleri tarafından örtük ve açık bir şekilde paylaşılan neyin doğru neyin yanlış, neyin istenilen neyin istenilmeyen olduğuna dair görüşleri içermektedir (Daniel ve diğerleri, 2013). Bu değerler aynı zamanda okulun önemli gördüğü şeylerin özünü oluşturmaktadır (Peterson ve Deal, 2002). Bu durumda okul değerleri, okuldaki günlük işlerin bir parçası olma rolünü de üstlenmekte, örneğin saygının okul değeri olarak belirlendiği bir eğitim kurumunda insanların başkalarına anlayış ve ilgiyle davranması beklenmektedir (Stolp ve Smith, 1995). Değerler, kurumlardaki ilişkileri bir arada tutan tutkal olarak da görülebilir (Treviño ve diğerleri, 2000). Bu açıdan okulda benimsenen değerler, öncelikle okuldan hizmet alanlar (öğrenci-veli) ve okulda hizmet verenler (okul yönetimi, öğretmenler, diğer çalışanlar) arasında; sonrasında ise okulun tüm paydaşları ile kurduğu ilişkilerin niteliğinde etkili olmaktadır.

Okul kültüründe değerlerin etkilediği alanlardan bir diğeri de okulun temel görevi olan eğitim-öğretim sürecinin yürütülmesidir. Okulda paylaşılan ortak değerler eğitim-öğretime ilişkin ortak bir anlayışın oluşmasına yardımcı olur (Sezgin, 2014). Okulun temel değerleri (örneğin kişisel gelişim, bireysel özgürlük ve katılımcı vatandaşlık), okulların bütün pedagojik faaliyetlerinde dikkate alınır (Husu, 2006). Akademik öğretimin ötesinde, okulların öğrencilerde karakter şekillendirme, onlara merak, başarı, iyilikseverlik ve vatandaşlık gibi değerler kazandırmada önemli bir rol oynadığı konusunda geniş bir fikir birliği vardır (Berson ve Oreg, 2016). Formal ya da informal eğitim öğretim süreçlerinin temel özelliklerden birisi, bireylere belirli değerlerin etkinlikler içerisinde doğrudan veya dolaylı bir şekilde kazandırılmasıdır (Zabun, 2013). Okullarda değer aktarımı müfredatın bir parçası olarak doğrudan değerler eğitimi programları ya da genellikle de okul atmosferinin şekillendirici

etkisi içinde gerçekleşir (Hofmann-Towfigh, 2007). Dolayısıyla okullardaki formal öğretim uygulamaları içerisinde nesiller arası kültürel devamlılığın sağlanması amacıyla örtük ya da açık bir şekilde değerlerin korunması ve aktarılmasına yönelik çabalar görülmekte, öğretim programları değerlere yer vermekte ve okullar değerler eğitimi programlarını işe koşturmaktadır. Türkiye’de halen uygulanmakta olan 2018 öğretim programları “değer”ler esas alınarak hazırlanmış, programlar değerlerin kazandırılmasını kolaylaştırmayı amaçlamış, programlarda değerlere önem verilmiş, değerler sadece belirli dersler ile sınırlandırılmadan her dersin öğretim programında ele alınmıştır (Alabaş, 2020).

Değerler, kurumların her kademesinde her gün alınan yüzlerce karara sessizce yön vermekte (Posner, 2010) ve kurumda çalışanın davranışını doğrudan etkilemektedir (Finegan, 2000). Bu bağlamda okulun sahip olduğu bir değer okul yöneticisi ya da öğretmenin davranışını düşündüğünden farklı bir yöne doğru çevirebilir. Örneğin okulun sahip olduğu eşitlik değeri okul çalışanları tarafından eşitsiz uygulamalara yönelik davranışlarda caydırıcı bir güç olarak kendisini gösterebilir ve eşitsiz sonuca yol açan davranış terkedilebilir.

Okul değerleri ailelerin eğitimden beklentileri arasındaki ölçütlerden birisi de olmaktadır (Schneider ve diğerleri, 1998). Okulun sahip olduğu değerler aynı zamanda kurumun çalışanını belirlemede ölçüt olmaktadır. Çalışanların örgüt değerlerinin kendi değerleriyle örtüştüğünü hissettikleri kurumlarda çalışmaktan zevk duyacakları göz önünde bulundurularak işe alınacakların seçiminde örgütün değerleri ile uyumluluk da aranmaktadır (Farooqui & Nagendra, 2014).

Değerler, dayanışma araçları olarak da işlev görür (Fichter, 2001). Bu bağlamda, okul kültürü içerisinde yer alan bireylerin paylaştıkları ortak değerler onların davranışlarını harekete geçirmede ve yaşadıkları sorunlarla baş etmede birlik ve dayanışma içinde olmaları konusunda yol gösterici olabilmektedir. Bütün bunlardan hareketle öğretmenler, öğrenciler, okul yöneticileri, veliler ve okulun ilişki içinde olduğu bütün çevre/paydaşlar tarafından zaman içinde oluşan ve özellikle öğretmen, öğrenci ile okul yöneticilerinin oluşmasına yardım ettiği, bir taraftan da onların davranışlarını şekillendiren okul kültürü üzerinde değerlerin büyük bir etkisinin olduğu söylenebilir. Okullardaki hâkim değerler kurum tarafından yayımlanan misyon ifadelerinde görülebilir. Bunun yanında bazı okullar “Temel Değerler, Değerler” vb. başlık ile sahip olduğu değerleri kamuoyuna duyurabilmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde, okulların değerlerini belirleme yönelik sınırlı sayıda çalışma ile karşılaşılmaktadır (Fidan, 2015; Genç, 2016; Kaçmaz, 2015; Lalek, 2007; Özen, 2008; Turan ve Aktan, 2008; Yıldırım, 2012; Yılmaz, 2006). Bu çalışmalar daha fazla ilköğretim okullarındaki değerleri belirlemeye yönelik olup ilköğretim kurumları yanında ortaöğretim kurumlarının mevcut okul değerleri ve bunların uygulanma durumu ile okulda eksikliği hissedilen değerlerin okul yöneticileri, öğretmen ve velilerin görüşleri doğrultusunda belirlenmesine yönelik çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Toplumun sahip olduğu değerlerinin yaşatılıp aktarılması, toplumdaki her bireyin olduğu kadar kurumların da ortak sorumluluğundadır. Küçük yaşlardan itibaren bireylere formal olarak hizmet veren bir kurum olarak okullar değerlerin aktarımını açık ya da örtük şekilde üstlenmektedir. Değerlerin okullar yoluyla aktarımı yanında okullardaki faaliyetleri yönlendiren okula özgü anlayışı meydana getirme durumu da söz konusudur. Kurumların içinde barındırdığı değerler hem kurumun hem de toplum kültürünün ayakta durmasında önemli rol oynar. Sosyalizasyonun sağlandığı ortamlardan birisi olan okulların sahip olduğu değerler, eğitimin toplumsal temellerini oluşturan önemli unsurlardan birisidir. Bütün bunlardan hareketle, bu çalışma Türkiye’deki okul değerlerini okul yöneticileri, öğretmenler ve okul ile olan yakın ilişkisi dolayısıyla da velilerin görüşleri çerçevesinde belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda araştırmanın problemi; “okul değerleri hakkında okul yöneticileri, öğretmen ve velilerin görüşleri nelerdir?” şeklinde ifade edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda dört araştırma sorusu oluşturulmuştur:

1. Okul yöneticisi, öğretmen ve veliler değer kavramını nasıl tanımlamaktadır?
2. Okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin okullarda önem verilen değerler ile ilgili görüşleri nelerdir?
3. Okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin okullardaki değerlerin hayata geçip geçmemesi ile ilgili görüşleri nelerdir?

4. Okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin okullarda eksikliğini hissettikleri değerler ile ilgili görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Çalışma nitel metodoloji yaklaşımı ile yürütülmüştür. Araştırmada olayın derinlemesine, kendi doğal ortamında, karmaşıklığı ve bağlamı göz önünde bulundurarak anlamlandırması amaçladığı (Punch, 2005) ve araştırmacının kontrolünde olmayan bir olgunun ya da kavramın derinlemesine incelenmesine imkân tanıdığı için durum çalışması deseni kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu çalışmada 2020 yılı öncesi toplanan veriler kullanıldığı için etik kurul onayı alınmamakla birlikte Samsun Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden 30.05.2019 tarihli 27485554-605.01-E.10709993 sayılı yazı ile izin alınarak gerçekleştirilmiştir.

Örneklem / Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018/2019 yılında Samsun ili Bafra, Ondokuzmayıs ve Atakum ilçelerindeki sosyoekonomik açıdan farklılıklar gösteren 8 ilkokul, 12 ortaokul ve 8 lisede görevli 30 okul yöneticisi, 35 öğretmen ve çocukları bu okullara devam eden 33 öğrenci velisi oluşturmaktadır. Okulların tamamı devlet okuludur. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitliliğe dayalı örneklem oluşturmaktaki hedef, çeşitlilik gösteren faktörlere rağmen ortak olguların var olup olmadığını belirlemeye çalışmak ve bu çeşitliliğe göre problemi farklı boyutları ile incelemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bunun için okul kademeleri belirli bir kademedan seçilmemiş, farklı düzeydeki (ilkokul, ortaokul ve lise) okullarda araştırma yürütülmüş, İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün verilerinden faydalanılarak okulların sosyoekonomik durumları dikkate alınmış ve katılımcı seçiminde yöneticilerin müdür ve müdür yardımcısı olması, yönetici ve öğretmenlerin farklı branşlardan, farklı mesleki kıdeme sahip olması ve velilerin ise farklı düzeylerde çocukları eğitim görmesine dikkat edilmiştir.

Okul yöneticileri ve öğretmenlerin görev yaptığı eğitim kademeleri, okul türleri ile çocukları öğrenim gören velilerin hangi kademe ve okul türünden seçildiği aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Okul yöneticisi ve öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kademeleri ile çocuklarının devam ettiği eğitim kademesine göre velilere ait bilgiler

Okul Türü	Okul Sayısı	Okul Yöneticisi				Öğretmen			Veli					
		Müdür		Müdür Yard.		F	f	%	Okul Sayısı	f	%			
		f	%	f	%									
İlkokul	8	4	13.3	5	16.6	9	11	31.4	5	10	30.3			
Ortaokul	12	4	13.3	7	23.3	11	14	39.9	5	12	36.3			
Lise	AL	2	1	3.3	1	3.3	2	3	8.5	1	3	9		
	FL	1	-		1	3.3	1	2	5.7	1	2	6		
	MTA	2	8	1	3.3	2	6.6	3	3	8.5	1	5	3	9
	L													
AIHL	3	1	3.3	3	10	4	2	5.7	2	3	9			
Toplam		11	36.6	19	63.3	30	35	100	15	33	100			

(AL: Anadolu Lisesi, FL: Fen Lisesi, MTAL: Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, AIHL: Anadolu İmam Hatip Lisesi)

Tablo 1’de görüldüğü gibi okul yöneticilerinin %36,6’sı müdür, %63,3’ü müdür yardımcısıdır. Öğretmenlerin %31,4’ü ilkokulda, %39,9’u ortaokulda ve %28,4’ü ise lisede görev yapmaktadır. Çocukları ilkokula devam eden 10 (%30,3), ortaokulda eğitim gören 12 (%36,3) ve lisede çocukları öğrenim gören 11 (%33,3) veli araştırmaya katılmıştır. Yönetici ve öğretmenlerin branşlarına göre dağılımları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 2. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin branşlarına göre dağılımı

Branşa Göre Kişi Sayısı	Okul Yöneticileri					Öğretmenler				
	İ	O	L	Toplam	%	İ	O	L	Toplam	%
Sınıf	8	0	0	8	26.6	9	0	0	9	25.7
Türkçe	0	1	0	1	3.3	0	3	0	3	8.5
İngilizce	0	1	2	3	9.9	1	2	2	5	14.2
Tarih	0	0	1	1	3.3	0	0	2	2	5.7
Matematik	0	1	0	1	3.3	0	1	0	1	2.8
Türk Dili ve Edebiyatı	0	0	2	2	6.6	0	0	1	1	2.8
Beden Eğitimi	0	1	1	2	6.6	0	2	1	3	8.5
Kimya	0	0	1	1	3.3	0	0	1	1	2.8
Sosyal Bilgiler	0	3	0	3	9.9	0	1	0	1	2.8
Din Kültürü ve A. B.	1	2	1	4	13.3	1	3	2	6	17.4
Fen bilimleri	0	2	0	2	6.6	0	1	0	1	2.8
Meslek Dersleri	0	0	2	2	6.6	0	1	1	2	5.7
Toplam	9	11	10	30	100	11	14	10	35	100

(İ: İlkokul, O: Ortaokul, L: Lise)

Tablo 2 incelendiğinde katılımcı grubu oluşturan okul yöneticileri ve öğretmenlerin çeşitli branşlardan oluşturulduğu görülmektedir. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin çalıştığı, çocuklarının öğrenim gördükleri eğitim kademesine göre velilerin ise kişisel özelliklerini gösteren tablo aşağıda sunulmuştur:

Tablo 3. Katılımcıların kişisel özellikleri

		İlk	Orta	Lise	İlk Orta Lise				
Okul Yöneticisi	Yaş	18-24 Arası			Mesleki Kıdem	1-5 Yıl			
		25-34 Arası	2	1		6-10 Yıl	1	1	
		35-44 Arası	2	4	3		11-15 Yıl	3	4
		45-54 Arası	5	5	7		16-20 Yıl	5	5
		55+		1			21+		1
Öğretmen	Yaş	18-24 Arası		2	Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	1	2	
		25-34 Arası	3	2	2		6-10 Yıl	3	4
		35-44 Arası	4	5	3		11-15 Yıl	4	6
		45-54 Arası	3	4	4		16-20 Yıl	3	2
		55+	1	1	1		21+		1
Veli	Yaş	18-24 Arası			Mezun Olunan Eğitim Kademesi	İlkokul	2	2	
		25-34 Arası	6	3		Ortaokul	1	2	
		35-44 Arası	3	7	6		Lise	2	3
		45-54 Arası	1	2	5		Üniversite	5	5

Tabloda görüldüğü gibi, okul yöneticilerinden daha fazla araştırmaya katılan yaş grubu 45-54, öğretmenlerin ve velilerin sayıca fazla olduğu yaş grubu aralığı ise 35-44’tür. Okul yöneticilerinin mesleki kıdemi çoğunlukla 16-20 yıl, öğretmenlerin ise 11-15 yıl aralığındadır. Katılımcıların cinsiyetleri ise yöneticilerin 12’si, öğretmenlerin 13’ü ve velilerin 18’i kadın; yöneticilerin 18’si, öğretmenlerin 22’si, velilerin ise 15’i erkektir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada okul değerlerini belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Açık uçlu sorular ve düşünceyi öğrenme soruları bireylerin deneyim, algı, görüş, duygu ve bilgileri hakkında derinlemesine cevaplar alınmasını sağlamaktadır (Patton, 2002). Görüşme formları uygulama sürecine dönük olarak okul yöneticisi, öğretmen ve veliler için ayrı ayrı hazırlanmıştır. Görüşme formlarının geliştirilmesi aşamasında öncelikle soru listeleri oluşturulmuş ve hazırlanan bu sorular kapsam geçerliliği için 3 uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşü sonrası soruların 3 ilçeden 3'er okul yöneticisi, öğretmen ve veli tarafından pilot çalışması yapılmış, gerekli görülen yerlerde soruların soruluş biçimlerinde değişiklikler yapılmıştır. Bu aşamadan sonra 2 uzman görüşleri neticesinde sorular son halini almıştır. Her bir görüşme formu iki bölümden oluşmakta olup formlarda öncelikle çalışmaya ait açıklayıcı yönerge yer almıştır. Formların birinci bölümünde katılımcıların demografik özelliklerine ait bilgiler, ikinci bölümünde ise okul değerlerine yönelik sorular yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması için ilk öncelikle uygulamanın yapılacağı okullar belirlenmiştir. Bu araştırma için Samsun Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 30.05.2019 tarih 27485554-605.01-E.10709993 sayılı yazısı ile uygulama izni alınmış ve 2019 yılında görüşmeler gerçekleştirilmiştir. İzin alınan okullara bizzat gidilerek okullarda görev yapan öğretmen ve yöneticilerle gönüllülük esasına göre görüşmüştür. Öğrenci velileri de bu aşamada tespit edilip gerekli görüşmeler gönüllülük esasına göre velilerle de gerçekleştirilmiştir. Yöneticilerle yapılan görüşmeler yönetici odasında, öğretmenlerle yapılan görüşmeler ise öğretmenler odasında ya da okuldaki müsait bir odada gerçekleştirilmiştir. Öğrenci velileri ile yapılan görüşmeler ise okuldaki müsait bir odada, iş yerlerinde ve çay bahçesinde yapılmıştır. Bütün katılımcıların rahat olmaları ve samimi davranmaları amacıyla araştırmanın amacı hakkında kısa bir sohbet gerçekleştirilmiş ve sonrasında asıl görüşmelere geçilmiştir. Görüşme öncesi ses kaydı alınması için izin istenmiş, izin veren katılımcıların sesleri kaydedilmiş, izin vermeyenlerin görüşleri ise notlar alınmak suretiyle yazılı hale getirilmiştir. Toplam 8 katılımcı kayıt alınmasına izin vermemiştir. Kısa sohbetlerden sonraki asıl görüşmeler 8 dakika ile 30 dakika aralığında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Katılımcı görüşleri betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri ile analiz edilmiştir. İçerik analizi, verilerin ve temaların belirli kavramlar çerçevesinde bir araya getirilip düzenlenmesidir (Gürbüz ve Şahin, 2018). İçerik analizinde verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ile bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2013) aşamaları izlenmiştir. İlk aşamada görüşlerin tamamı yazıya aktarıldıktan sonra kodlar oluşturulmuştur. İkinci aşamada kodları belirli kategoriler altında düzenleyen temalar belirlenmiştir. Kod kelime veya kısaltmalardan oluşur, kategori ise metnin temel yapılarının ana gruplandırılmalarıdır (Cohen ve diğerleri, 2007). İçerik analizindeki temaların elde edilmesi aşamasında ise kodların bir araya getirilip aralarında ortak yönler bulunmaya çalışılması, tematik kodlamaların yapılmasıyla kategorik hale getirilmesi yolu izlenmiştir (Yıldırım ve Şimşek 2013). Sonraki aşamada her bir kod tablo üzerinde "ifadeler", tema ise "kategori" şeklinde düzenlenerek sunulmuştur. Bulguların yorumlanması aşamasında ise katılımcı görüşlerinden örnekler verilerek yorumlamalar yapılmıştır. Görüşlerden doğrudan alıntılar yapılırken katılımcıların isimleri ve okulları kodlanmıştır. Kodlamalarda yöneticiler için "Y", "öğretmenler için "Ö" ve veliler için "V" harfi ile her bir katılımcıya numara verilmiş, ilkokul için "I", ortaokul için "O" ve lise için "L" harfleri eklenmiştir. Örneğin; "İÖ9" ilkokulda görevli olan 9 numara ile kodlanan öğretmeni ifade etmektedir.

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda iç geçerlik yerine kullanılan inandırıcılık için "uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyidi" stratejileri kullanılır (Lincoln ve Guba, 1985'den akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın inandırıcılığı için katılımcılardan

görüşme öncesi sohbetlerle samimiyet sağlanmaya çalışılmıştır. Veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde nitel araştırma yöntemlerinde uzmanlaşmış uzmanların görüşlerine başvurulmuştur. Farklı eğitim kademelerinden birden çok okuldan farklı özellikteki (brans, kıdem, yaş vb.) katılımcılarla araştırma yürütülerek çeşitli bakış açılarının araştırmaya yansımaları yoluyla çeşitleme gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Nitel araştırmalarda dış geçerlik kavramı yerine kullanılan aktarılabirlik için ayrıntılı betimleme yoluna gidilmiştir. Okuyucuların aktarılabirlik için karar vermelerinde zengin ve ayrıntılı açıklama gereklidir (Creswell, 2007). Dolayısıyla doğrudan alıntılar yapılarak okuyucuya sunulmuştur. Nitel araştırmalarda iç güvenilirlik yerine kullanılan tutarlılık, araştırma boyunca araştırma adımları arasında tutarlı olması (Güler ve diğerleri, 2015), dış güvenilirlik yerine kullanılan teyit edilebilirlik ise araştırmacı konumu ve varlığının araştırmayı etkilememesi ve araştırma verilerinin korunması, gerekirse incelenebilir olmasıyla ilgilidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Araştırmanın tutarlılığı için görüşmelerde benzer sorular sorulmuş ve kayıt altına (ses cihazı ve yazılı olarak) alınmış; teyit edilebilirlik için katılımcıların rahat olmaları ve araştırma verilerinin sonradan incelenmesi için korumaya alınmıştır.

BULGULAR

Araştırma bulguları, okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin; (1) değer kavramına yükledikleri anlam, (2) okulda önem verilen değerler hakkında görüşleri, (3) okuldaki değerlerin hayata geçip geçmemesi hakkında görüşleri, (4) okulda eksikliğini hissettikleri değerler hakkında görüşleri başlıkları altında verilmiştir.

Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Velilerin Değer kavramına Yükledikleri Anlam

Katılımcıların değer kavramına yükledikleri anlamları belirlemek için "Sizce değer nedir?" sorusu yöneltilmiş, cevaplardan hareketle kodlar ve frekans değerleri elde içerik analizi sonucunda ortaya çıkan kod ve kategoriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 4. Katılımcıların değer kavramına yükledikleri anlamlar

Kategori	İfadeler	Okul Yöneticisi			İfadeler	Öğretmen			İfadeler	Veli		
		İ O L				İ O L				İ O L		
		İ	O	L		İ	O	L		İ	O	L
Toplumsal Yöne Vurgu Yapan Tanımlamalar	Bir toplumun kimliği	2	3	2	Toplumun önemsedığı davranışlar	2	3	2	Toplumunu bir arada tutan bağlar	2	2	3
	Toplumunu bir arada tutan özellik	2	2	1	Toplumunu bir arada tutan ölçüt	1	2	2	Toplumun kimliği	1	1	-
	Toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler	1	-	1	Kurallar bütünü	1	2	1	Toplumun arzu ettiği davranışlar	-	3	2
	Örf, adet ve gelenekler	-	1	1	Gelenek ve görenekler	1	1	1	Toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler	1	-	-
	Kurallar bütünü	3	1	-	Davranışları belirleyen ölçü	1	1	2	Kurallar bütünü	1	-	1
Bireye Vurgu Yapan Tanımla	İnsani özellikler	-	1	1	Toplum tarafından benimsenen davranışlar	-	2	-	Ahlaki öğretiler	1	1	-
	Manevi duygular	1	1	2	İnsani vasıflar	1	-	1	İyi ve örnek davranışlar	3	2	1

	Tutum ve davranışları yönlendiren güç	-	-	1	Ahlaki ilke ve inançlar	-	2	-	Davranışları belirleyen ölçü	1	1	1
									Kıymet	-	1	2
Diğer	Maddi ve manevi unsur	-	2	1	Maddi ve manevi unsurlar	2	-	-	Genel geçer doğrular	-	-	1
					Genel geçer doğrular	1	-	-	Ortak fikirler	-	1	-
					Ortak fikirler	-	1	-				

Tablo 4'te de görüldüğü gibi katılımcıların değer kavramına farklı şekillerde tanımlamalar yaptığı ortaya çıkmış ve katılımcıların değer kavramına ilişkin görüşleri üç kategoride gruplandırılmıştır. Bu kategoriler içerisinde "toplumsal yöne vurgu yapan tanımlamalar" diğer iki kategoride sınıflandırılan görüşlerden daha fazla görüş bildirilen kategori olmuştur. Bu kategorideki görüşler incelendiğinde, değer kavramının tanımlanmasında yöneticilerin görüşlerinde daha sıklıkla ifade edilen "bir toplumun kimliği" ifadesi olmuştur. Bir toplumun varlığını ortaya koyabilmesi ve devam ettirebilmesi için kendi öz benliğini kazanması esastır. Bu durum değer sayesinde gerçekleşir. Yönetici görüşlerinde değer tanımının o topluma ait bir kimlik olarak değerlendirmeleri görülmektedir. Bu konuda bir okul yöneticisi (İY9) "Değer aslında çok fazla anlama gelebilir fakat en bariz anlamıyla bence toplumun kimliği diyebiliriz." şeklinde görüş bildirmiş, bazı yöneticiler ise değeri toplumun kimliği olarak değerlendirirken ahlaki, manevi yönünü de esas almışlardır. Böyle düşünen yöneticilerden (İY8) "Bir toplumun kimliğidir. Ahlaki ve ekonomik açıdan belirlenebilir değerler." şeklinde görüşünü dile getirmiştir. Bir diğer yönetici ise (OY2) konuya ilişkin düşüncesini "Milli ve manevi her şey değerdir. Kısaca belirtmem gerekirse de toplum nezdinde var olmanın temel taşı bir anlamda da toplumun kimliğidir." cümlesiyle açıklamıştır.

Değer kavramının tanımlanmasında öğretmenlerin görüşlerinde sıklıkla vurguladığı tanımlama biçimi "toplumun önemseydiği davranışlar" ifadesi olmuştur. Davranış temelli tanımlamalar yapan bazı öğretmenlerin görüşlerinden örnek verecek olursak; bir öğretmen (LÖ6) "Herkes tarafından iyi olarak adlandırılan insanların yaşamlarını kolaylaştırılan, toplumun önemseydiği davranışlar" cümlesiyle insanların iyi olarak kabul ettiği değerler ve önemsenen davranışlar vurgusunu yaparken; bir başka öğretmen (OÖ11) ise "çocuklarımızda olmasını istediğimiz olması gereken güzel davranışlar. Toplumun istediği davranışlar. Geleceğe aktarılan iyi ve örnek davranışlar." cümlesiyle değer kavramını, gelecek nesillere aktarılan örnek davranışlar olarak ifade etmiştir.

Velilerin değer kavramını tanımlamasında en fazla ifade edilen görüş "toplumu bir arada tutan bağlar" şeklindeki tanımlamadır. Bu konuda bir öğrenci velisi (İV3) "İnsanların birbirlerine olan saygı, sevgi ve hoşgörüsü, birbirine tutan bağlar olarak tanımlayabiliriz" cümlesiyle değerlerin saygı sevgi ve hoşgörü ile toplumu bir araya getirerek bütünlük oluşturduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde bir başka veli (LV7) ise "Toplumu bir arada tutan dinamiklerdir. Öğrencilere, çocuklara vermemiz gerekenlerdir diye düşünüyorum." ifadesiyle değerlerin genel anlamda çocuklara aktararak toplumu bir arada tutan bağ olarak değerlendirmiştir. Değeri toplumun bir arada olması ve dengeli yaşaması için gerekli gören bir diğer veli (OV6) "Değer toplumu bir arada tutan özelliklerdir. Toplumun paydaşları bir araya gelip dengeli bir yaşam sürdürebiliyorsa bu değerler sayesinde." cümlesiyle görüşünü belirtmiştir. "Toplumsal yöne vurgu yapan tanımlamalar" kategorisinde yer alan diğer görüşlere ait kodlar ise okul yöneticileri ifadelerinde "toplumu bir arada tutan özellik, toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler, örf, adet ve gelenekler, kurallar bütünü"; öğretmenlerde "toplumu bir arada tutan ölçüt, kurallar bütünü, gelenek ve görenekler, toplum tarafından benimsenen davranışlar ile davranışları belirleyen ölçü"; velilerde ise "toplumun kimliği, toplumun arzu ettiği davranışlar, kurallar bütünü ve toplumun kimliği" şeklinde ortaya çıkmıştır.

Değer kavramının tanımlanmasındaki ikinci kategori "bireye vurgu yapan tanımlamalar" kategorisidir. Bu kategorideki görüşlerde hem okul yöneticileri hem de öğretmenler tarafından ortak bir şekilde ifade edilen tanım "insani özellikler" olarak kodlanmıştır. Bu konuda bir okul yöneticisi

(LY4) “Değer, insanların sosyal hayat içerisinde oluşturdukları, toplumda ilişkileri var eden her türlü insani özellikleri kapsar.” şeklinde toplumsal hayat ile ilişkili olarak değerleri tanımlarken; bir öğretmen de (LÖ1) “İnsan olmanın nitelikleri vardır. Bir hayvandan elbette farklıyız. Değerlerde; bizi yaratandan, bize insan olmanın niteliği olarak sunulmasıdır.” ifadeleriyle insanın yaradılışı itibarıyla ayırt edici bir özellik vurgusuyla değer kavramını tanımlamıştır. Bu kategoride yer alan ve katılımcılar tarafından ifade edilen diğer kodlar “manevi duygular, tutum ve davranışları yönlendiren güç, ahlaki öğretiler ile ahlaki ilke ve inançlar”dır.

Değer kavramının tanımlanmasındaki son kategoriye ise “diğer” kategorisinde gruplandırılan görüşler oluşturmaktadır. Bu kategoride değerlendirilen tanımlamalarda “maddi ve manevi unsurlar, genel geçer doğrular ve ortak fikirler” kodları yer almaktadır. Bu kategoride görüşleri gruplandırılan katılımcı görüşlerinden bazıları şu şekildedir:

OY3: “Değer dediğimiz yargı maddi, manevi her türlü unsurlardır.”

İÖ11: “Değer herkes tarafından kabul edilen hatta kabul edilmek zorunda olunan genel geçer doğrulardır. Yadsınmaz, tartışılmaz.”

OV3: “Değerin tanımlamak zor ama şöyle denebilir: Dinsel, kültürel ve tarihsel anlamda insanların genelinin kabul ettiği algılardır.”

Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Velilerin Okulda Önem Verilen Değerler Hakkında Görüşleri

Katılımcılara “Okulunuzda önem verilen ilk sıradaki değer nedir?” sorusu sorulmuş ve cevapların analizi sonucunda elde edilen kodlar ve frekans değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 5. Katılımcılara göre okullarda ilk sırada önem verilen değerler

İfadeler	Okul Yöneticisi			İfadeler	Öğretmen			İfadeler	Veli		
	İ	O	L		İ	O	L		İ	O	L
Adalet	1	3	2	Saygı	2	3	3	Çalışkanlık	1	4	2
Yardımseverlik	2	2	1	Dürüstlük	1	2	1	Saygı	1	1	3
Saygı	-	1	3	Anlayışlı olma	1	1	2	Dürüstlük	1	2	1
Anlayış	1	1	1	Sorumluluk	2	-	1	Sorumluluk	2	-	1
Temizlik	1	1	-	Temizlik	1	1	-	Yardımseverlik	-	1	2
Sorumluluk	-	1	1	Yardımseverlik	-	2	-	Nezaket	1	-	1
Dürüstlük	1	1	-	İdealistlik	-	-	2	Eşitlik	-	2	-
Dayanışma	-	1	1	Arkadaşlık	-	1	1	Mutluluk	1	1	-
Çalışkanlık	1	-	-	Çalışma azmi	-	2	-	Sevgi	2	-	-
Sevgi	1	-	-	Nezaket	1	1	-	Temizlik	1	1	-
Duyarlılık	-	-	1	Sevgi	1	1	-	Hoşgörü	-	-	1
Nezaket	1	-	-	Sevecenlik	2	-	-				

(İ: İlkokul, O: Ortaokul, L: Lise)

Tablo 5'e göre okullarda ilk sırada önem verildiği düşünülen değerler hakkında katılımcıların ortak olarak belirttiği değerler, “saygı”, “yardımseverlik”, “temizlik”, “sorumluluk”, “dürüstlük”, “çalışkanlık”, “sevgi” ve “nezaket” değeridir. Sadece katılımcı gruptan okul yöneticileri görev yaptıkları okullarda önemsenen değerler olarak “adalet” değerini daha sıklıkla vurgulamıştır. Yöneticiler kendi konumlarından dolayı adaleti ön plana çıkarmışlar ve buldukları okulda adalet duygusunu önemstediklerini ifade etmişlerdir. Adalet değerini çalıştıkları kurumda ilk sırada gösteren

bir okul yöneticisi (İY4), “Adalet diyebilirim bunu da hukuka ve hak kavramına tam uyulması şeklinde söyleyebilirim.” cümlesiyle hak ve hukuk ile ilişkili olarak görüşünü ifade etmiştir. Başka bir katılımcı (OY7) konuya ilişkin düşüncesini “Adalet diyebilirim. Kanaatimce bütün okullarda da olması gereken en önemli değer adalettir.” şeklinde belirtmiştir. Bir başka okul yöneticisi (OY9), “Her anlamda adalet konusunda titizlikle hareket ediyoruz. Bu değer okulumuzda ön planda olduğunu ifade edebilirim.” şeklinde okuldaki davranış ve düşünüşte adaletin hâkim olduğu vurgusuyla görüşünü dile getirmiştir.

Katılımcıların ortak olarak belirttiği değerlerden birisi olan “saygı”, öğretmenler tarafından en fazla vurgulanan görüş olmuştur. Öğretmenlerin okul içerisinde ilk sırada önem verilen değer olarak görüş belirttiği saygı değerine ilişkin bir katılımcı (LÖ6), “Okulumuzda saygı ön planda. Saygısızlık vs. olduğunda bu duruma birlikte hareket ederek karşılık verebiliyoruz. Saygıyı önemsiyoruz.” cümlesiyle saygının okul kültüründe önemsendiğini ifade etmiştir. Saygının okulda var olduğunu ve bu değeri öğrencilere aktarma konusunda da çaba gösterdiklerini belirten bir başka öğretmen (İÖ9) “En başta saygı var bence. Okulda devamlı vurgulanarak kazandırmaya çalışıyoruz.” ifadesiyle okulda süreklilik gösteren bir değer vurgusuyla görüşünü belirtmiştir. Bir diğer öğretmen (OÖ5) kurumların ve kurumu oluşturan üst makamların da öğretmene saygı duyma zorunluluğundan da bahsederek “Saygı var.Okul bizim hassasiyetlerimizi göz ardı etmeden arkamızda durmalı, bize saygı göstermeli. Bizim en çok üzerinde durduğumuz ve durmamız gereken değerimiz bu.” ifadesiyle bu değer en fazla önem verdikleri değer olduğunu belirtmiştir. “Saygı”, velilerin çocuklarının eğitim aldıkları okullardaki önemsenen değerler ile ilgili görüşlerinde ikinci sırada sıklıkla ifade ettikleri değer olmuştur. Saygıyı çocuklarının okulunda önem verilen ilk değer olarak gören veli görüşlerinden örnek vermek gerekirse; LV4, “Saygılı bir ortamları var. Okul ortamı olarak birbirlerine saygılı davranıyorlar. Öğrenciler öğretmenlerini gördüklerinde hal ve hareketleri değişiyor. Bunu diyebilirim.” cümlesiyle saygının okullarda var olduğunu ve bu değerinde okulda en önemsenen değer olarak gördüğünü belirtmiştir. Saygı değerini farklı bir bakış açısıyla okulda en fazla önemsenen değer olarak gören bir başka veli (LV2), “Bence saygıya önem veriyorlar. Çünkü önem vermeseler dönüp dolaşıp bu durum yine en çok kendilerini yoracaktır.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Okul yöneticilerin görev yaptıkları okullardaki önemsenen değerler kategorisinde üçüncü sırada ifade ettiği “saygı” değerine ilişkin görüşlerden örnekler ise şu şekildedir:

OY5: “Toplumun her kesimi birbirine saygı göstermek zorundadır. Bu yüzden de en önem verilmesi gereken değer saygı olduğunu düşünüyorum”

LY5: “Saygıyı hiç elden bırakmıyoruz. Okul da saygıyı devamlı diri tutmaya çalışıyoruz.”

Katılımcıların ortak olarak belirttiği “yardımseverlik” okul yöneticileri tarafından görev yaptıkları okullarında önemsenen değerler kategorisinde ikinci sırada daha sıklıkla ifade ettikleri değer olurken; öğretmenler ve veliler tarafından daha az sıklıkla dile getirilmiştir. Bu değerle ilgili olarak bir okul yöneticisi (OY1), “Yardımseverlik diyebiliriz; çünkü burası köy okulu ve burada imkânlarımız biraz daha kısıtlı olduğu için yardımlaşmaya daha fazla önem veriyoruz.” şeklinde okulun bulunduğu çevre ile bağ kurarak yardımlaşmayı belirtmiş; benzer şekilde bir öğrenci velisi (OV3), “Toplantılarda da özellikle ihtiyacı olan öğrencilere yardım toplamışlardı. Geçen tekrar Kızılay’a kan bağışına birçok veliyi davet ettiler. Yardımseverlik konusunda epey ön planda.” ifadelerini kullanarak maddi yardımlar yanında bireye yardımcı olma bağlamında kan bağışına vurgu yapmış; bir öğretmen de (OÖ11) konuyla ilgili görüşlerini “Aklıma ilk gelen değer yardımseverlik. Üzerinde çok çok durmaya çalışıyoruz.” cümlesi ile belirterek okulda birlikte yardımseverlik üzerinde durulduğunu dile getirmiştir.

Katılımcıların ortak olarak belirttiği değerlerden birisi olan “çalışkanlık”, veliler tarafından en fazla vurgulanan görüş olurken okul yöneticileri ve öğretmenler tarafından daha az sıklıkla ifade edilen görüş olmuştur. Veliler tarafından okul değeri olarak çalışkanlığın ifade edilmesi okulların öğrencinin başarılı olması ile kurduğu yakından ilişki ile de ilgilidir. Okullarda ilk sırada önemsenen değer olarak çalışkanlığı gören velilerin söylemlerinden örnek vermek gerekirse; bir veli (LV6) çocuğunun fen lisesinde okuması sebebiyle çalışkanlığı ön planda tutarak, “Öncelikle düşüncem çalışkanlık yönünde. Çünkü fen lisesi olması itibarı ile buna önem veriyorlar.” şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. Diğer bir veli (OV1) “Çalışıyorlar, başarıyorlar. Okul başarılı bence. Buna önem veriyorlar.” ifadesiyle çalışmanın

sonucunda karşılığını da aldıklarını bunu da okulun bir değeri olarak düşündüğünü ifade etmiştir. Benzer şekilde bir başka veli ise (İV5), “Emek olmadan yemek olmuyor. Okulda çocuklar bir şeyler yapsınlar diye uğraşıyorlar. En önemsenen değer de bu bence.” cümlesiyle bir şeyler elde etmek için okulda çalışma değerinin önemsedğini belirtmiştir.

Dürüstlük değeri öğretmenler ve veliler tarafından daha sıklıkla önem verilen değer olarak ifade edilirken okul yöneticileri tarafından daha az belirtilmiştir. Dürüstlüğün okullarda değer aktarımında önemli bir yer tuttuğu bilinmektedir. Bu konuda bir öğretmen (LÖ9) “Bizim okulumuz için dürüstlüğü ifade edebilirim. Çünkü ne olursa olsun ilişkilerimizde dürüstlük beklentisi var.” her aşamada dürüstlüğün önemsenerek ön plana çıkarıldığından bahsetmiştir. Yaşam döngüsü içerisinde doğruluktan ayrılmamanın öneminden bahseden (OÖ10), “Dürüst kalmak önemlidir. Çocuklara karşı bunu biz sorumluluklarımızdan sayarak anlatmaya, öğretmeye çalışmalıyız.” cümlesiyle dürüstlüğün bir sorumluluk olduğunu, bu sorumluluğun da çocuklara aktarmanın bir öğretmen vazifesi olduğu görüşünü belirtmiştir. Okulun ilk sırada önem verdiği değer olarak dürüstlüğü ifade eden velilerden LV1, “Gerçekten dürüstlük üzerinde çok duruyorlar. Eğitim öğretimin önüne geçmiş durumda. Bu yüzden öncelik değerlere veriliyor.” şeklinde görüşünü okulun ilk amaçlarından biri olarak değer öğretimini görmüş ve bu değerlerden de dürüstlüğü ön plana çıkarmıştır. Benzer şekilde bir veli (OV9) de “Hangi değer ön planda diye düşündüğümde okulda bana neyse onu söylediler. O halde dürüstlük diyorum.” ifadesiyle okulun kendisine davranışını ölçüt kabul ederek, okul tarafından dürüst olmayan bir davranış sergilenmemesi okulun dürüstlüğe önem verdiğinin bir göstergesi olarak belirtilmiştir.

Araştırma bulgularına göre “anlayışlı olma” okul yöneticileri ve öğretmenlerin ortak olarak belirttiği değer olurken; “adalet”, “dayanışma” ve “duyarlılık” sadece okul yöneticileri; “idealistik” ve “arkadaşlık” sadece öğretmenler; “eşitlik” ise sadece veliler tarafından okulların ilk sırada önem verdiği değer olarak ifade edilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler göstermektedir ki okullarda önem verilen değer ifadelerinde ortak yönler olsa da bu değerlerin önem derecesi okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler tarafından farklı şekilde görülmektedir.

Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Velilerin Okuldaki Değerlerin Hayata Geçip Geçmemesi Hakkında Görüşleri

Okul değerleri uygulamaya geçtiğinde anlam kazanır ve okuldaki çalışan ve eğitim görenler yanında okul ile ilişkili bütün paydaşlar açısından yönlendirici ya da teşvik edici bir unsur oluşturur. Bu açıdan okul değerlerinin bir boyutunu hayata geçmesi oluşturur. Okul değerlerinin uygulanma durumunu bir diğer ifade ile hayata geçip geçmeme durumunu belirlemek için katılımcılara “İfade ettiğiniz bu değerlerin okulda hayata geçip geçmemesi hakkındaki düşünceleriniz nedir?” sorusu sorulmuştur. Okul yöneticilerinin cevaplarından hareketle aşağıdaki tablodaki kategoriler ve frekans değerleri elde edilmiştir:

Tablo 6. Okul yöneticilerine göre okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi

Kategoriler	İfadeler	Frekans Değerleri		
		İlkokul	Ortaokul	Lise
Olumlu Bakış Açısı	Aile ile işbirliği sağlandığında başarı olma	2	2	2
	Samimi bir yaklaşım sergilendiğinde başarılı olma.	1	1	2
	Rol model olarak katkı sağlama	1	2	1
	Yönlendirme yaptığımızda ve tepkisiz kalmadığımızda olumlu sonuç alabilme	1	1	1
	Etkinlikler düzenleyerek planlamalar yapma	1	1	1
Olumsuz Bakış Açısı	Değerleri özümseyerek içselleştirme	1	1	-
	Velilerin değerlere gerekli ilgiyi göstermesi	-	1	1
	Basın yayın organlarının olumsuz etkisi	1	-	1
	Okulların kalabalık olması	1	-	-

	Kazanılan değerlerin sürekliliğinin sağlanamaması	-	1	-
Değişkenlik Gösteren Özellikte	Değerleri kısmen aktarabilmesi	-	1	1

Tablo 6’da yer alan kategoriler incelendiğinde en çok yirmi dört frekans değeri ile “olumlu bakış açısı” kategorisi yöneticiler tarafından dile getirilen kategori olmuştur. Buna göre yöneticilerin büyük bir çoğunluğunun okullarında önem verilen değerlerin hayata geçirilebildiğini ifade ettikleri görülmüştür. Daha sonra dört katılımcı görüşü ile “olumsuz bakış açısı” ve iki katılımcı görüşü ile de “değişkenlik gösteren özellikte” kategorilerinin geldiği görülmektedir.

Bu çalışmada yöneticilerin birçoğu okullarında önem verilen değerlerin hayata geçirilip geçirilmemesi hakkındaki düşüncelerinin “olumlu yönde” olduğu ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden bazı örnekler vermek gerekirse; katılımcılardan biri (İY4), değerlerin sadece öğrenciye kazandırılmasıyla hayata aktarılamayacağını düşünmekte ve görüşlerini “Başarıya ulaşıyor. Öğrencilerimizi takip ediyoruz. Ailelerimizi öğrencilere verilen değerlerle buluşturmaya çalışıyoruz. Verdiğimiz çalışmanın karşılığını bu şekilde alabiliyoruz.” cümlesiyle ailelerin de bu değerlerle buluşturulup toplum nezdinde bu değerlerin hayata geçirilmesiyle başarıya ulaşılabilirdiğini ifade etmiştir. Bir başka yönetici (OY8) “Öğrencilerimizle öğretmenlerimizle samimi olarak eğitim hayatı sürdürülebildiğimiz için hayata geçirebiliyoruz. İhtiyacımız var çünkü.” şeklinde görüşünü ifade ederek samimi bir eğitim sürdürüldüğünde kendiliğinden bu değerlerin hayata aktarılabilirdiği belirtmiştir. Başka bir yönetici ise (LY2) “Çalışıyoruz. Başarılı da sayılırız. Öğrencilerimizi takip de ediyoruz ve aktarabildiğimizi söyleyebilirim.” şeklinde görüşünü dile getirmiştir. Bir diğer katılımcı (OY5) ise “Başarılı olabiliyoruz. Çocuklara örnek davranışlarla biz bunları aktarabiliyoruz. Okul kültürü de bu şekilde oluşuyor zaten. En güzel değer eğitimi örnek sayesinde oluşur.” cümlesiyle görüşünü ifade etmiştir. Yönetici görüşünü bu şekilde ifade ederken örnek davranışlar sergileyerek ve çocukların kendilerini örnek alarak değerlerin hayata geçirilebildiğini belirtmiştir.

Yöneticilerin bazıları okullarında önem verilen değerlerin hayata geçirilip geçirilmemesi hakkındaki düşüncelerini “olumsuz” şekilde ifade etmişlerdir. Yöneticiler böyle düşüncelerinin gerekçeleri olarak da iki katılımcı tarafından belirtilen “basın yayın organlarının olumsuz etkisi” ve birer katılımcı tarafından belirtilen “okullardaki kalabalığın bu duruma imkân vermemesi” ve “kazanılan değerlerin sürekliliğinin sağlanamaması” şeklindeki görüşleridir. Bu konuda okul yöneticilerinden biri (OY11), “Tabi çok uğraşyoruz yerleşmesi için özellikle öğrencilerimize fakat maalesef yeterince başarılı değiliz. Çünkü takip, süreklilik önemli bu konuda. Aile yeterince destek vermediği zaman biz de sürekliliği sağlayamıyoruz. Biz bu oluşmamış değerleri oluşturma da zorlanıyoruz.” cümlesiyle ailelerin öneminden bahsetmiş ve ailelerin destek vermediği ortamda bu değerlerin aktarılamayacağı görüşünü ifade etmiştir. Başka bir okul yöneticisi (İY9) konuya ilişkin düşüncesini “Biz çok çaba sarf ediyoruz fakat okullarımız çok kalabalık. Okulda zamanla bu değerleri çocuklar ders olarak görmeye başlıyorlar ama her çocuğa ulaşamıyoruz.” cümlesiyle belirtmiştir. Bir diğer yönetici (LY7) görüşünü ifade ederken basında yer alan, çocukları etkisi altında bırakan, değerlerle uyumsuz durumların var olduğuna değinmiş ve konuyla ilgili düşüncesini de şu şekilde ifade etmiştir “Bu konu da sıkıntımız var. Okulda biz bunları aktarabiliyoruz fakat çocuklar okul dışında bunu yaşamıyorlar. Aynı şekilde basının yaklaşımları da bence hoş değil. Bu tip haberlerde değerlerin aktarılması ve yaşanmasında da sıkıntı yaratıyor.” Bir başka katılımcı ise (İY1) değerlerin hayata geçirilmesinde çocukların bu değerleri aktaranlara karşı ilgisiz oluşu ve öğrencilere rol model olmayı da içeren öğrencilerle ilişkiye de vurgu yaparak “Hayata geçemediğini düşünüyorum. Bunun nedeni maalesef ülkemizde yeterince çocuklarca örnek alınmayışımız ya da onların hayatlarından kopuk yaşayışımızdır.” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Öğretmenlerin okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi ile ilgili görüşleri bazı açılardan okul yöneticileri ile farklılaşmaktadır. Öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinden elde edilen kategoriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 7. Öğretmenlerin okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesine dair görüşleri

Kategori	İfadeler	Frekans Değerleri (f)
----------	----------	-----------------------

		İlkokul	Ortaokul	Lise
Olumlu Bakış Açısı	Rol model olarak hayata aktarabiliyoruz.	2	3	1
	Okula karşı gerekli ilgiyi göstererek olumlu sonuç alıyoruz.	1	2	2
	Çevreyi ve aileyi tanıyarak başarı sağlıyoruz.	1	1	2
	Ailelere bu değerler konusunda bilinçlendirerek başarı sağlıyoruz.	1	2	1
	Daha istekli hareket ederek hayata aktarabiliyoruz.	2	2	-
Olumsuz Bakış Açısı	Ailelerin gerekli ilgiyi göstermemesi.	1	2	1
	Medyanın olumsuz yansımaları.	-	1	1
	Ayrı bir ders olarak değerlerin anlatılamaması.	1	-	1
Değişken Gösteren Özellikte	Yöneticilerin ve öğretmenlerin ilgisizliği.	1	1	-
	Değerleri hayata aktarmada yeterince başarılı değiliz.	1	-	1

Tablo 7’de yer alan kategoriler değerlendirildiğinde yirmi üç ifade ile en fazla “olumlu bakış açısı” kategorisi öğretmenler tarafından ifade edilen görüşlerin gruplandırıldığı kategori olmuştur. Bu durumda öğretmenlerin çoğunluğunun okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi ile ilgili olarak düşüncelerini hayata geçirebildiklerini belirtmişlerdir. Sonrasında on ifadenin oluşturduğu “olumsuz bakış açısı” ve iki ifadenin oluşturduğu “değişkenlik gösteren özellikte” kategorilerin geldiği görülmektedir.

Olumlu bakış açısı kategorisi incelendiğinde altı katılımcının belirttiği “rol model olarak hayata aktarabiliyoruz.” ifadesi öğretmenler tarafından en fazla dile getirilen kategori olmuştur. Bu kategoride görüşleri kodlanan bir öğretmen (LÖ5) “Öğrencilerimi mezun olduktan sonra takip ediyorum ve bu değerleri halen devam ettiğini görebiliyorum. Ortak paydalara sahibiz. Bu da değerlerin model alınarak sürdürüldüğünü ifade ediyor” cümlesiyle değerlerin hayata kazandırılmasına ilişkin öğrencilerinin öğretmeni rol model olarak değerlerin aktarıldığını ifade ederken; bir başka öğretmen (OÖ11) ise “Okulda hayata geçiriyor değerler. Öğrenciler de benimseyebiliyor. Zaten hayatlarında var bu değerler. Biz de onlara kendimizden eklemeler yapıyor, örnek oluşturuyoruz. Tabi öğretmenin davranışı onlarda etkili oluyor.” ifadesiyle değerlerin yaşamda okuldan önce de var olduğunu ve kendi değerlerinin de model alınarak aktarıldığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin bazıları okullarında önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi hakkındaki düşüncelerini olumsuz şekilde ifade etmişlerdir. Öğretmenler böyle düşünmelerinin gerekçelerini de “ailelerin gerekli ilgiyi göstermemesi”, “medyanın olumsuz yansımaları”, “ayrı bir ders olarak değerlerin anlatılamaması”, ve “yöneticilerin ve öğretmenlerin ilgisizliği” olarak ifade etmiştir. Bu kategorideki görüşlerden örnekler vermek gerekirse; okuldaki değerlerin hayata geçirilemediğinden bahseden bir öğretmen (İÖ1) “Biz ne kadar uğraşsak da aile boyutu da var ve aile yeterince ilgi göstermiyor. Okulda uygulanıyor ama bir süre sonra üstünde durulmadığı için kaybediyoruz bu değerleri. Toplum zaten bu değerlerin birçoğunu kaybetmiş durumda. Biz bunları okulda öğresek de yeterli olmuyor. Aileler sorumluluk almak zorunda.” cümlesiyle ailelerin sorumluluktan kaçtıklarını, bu yüzden de okulda aktarılan değerlerin hayata aktarılmasında zayıf kaldığını vurgulamıştır. Bir diğer öğretmen (OÖ12) ise “Geçmiyor. Çünkü insan çevrenin etkisinde çok fazla kalıyor. Eskideki değerlerimiz de kalmadı artık örnek verecek olursak. Bunun en büyük etkisi de medyanın değerleri hiçe saymasıdır bence. Çok da umutlu değilim.” ifadesiyle çevrenin değerleri yeteri kadar taşımadığına ve medyanın olumsuz rolüne işaret ederek okulda öğretilen değerlerin hayata aktarılamadığından bahsetmiştir.

Öğretmenlerden bazıları okullarında önem verilen değerlerin hayata “kısmen” geçirilebileceği şeklinde düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bu konuda bir öğretmen (LÖ2) “Bunlar soyut değerler, sonradan hayata geçecek olan değerler. Kolay değil. Yeteri kadar öğrenme ortamı sağlanmadığını düşünüyorum. Zor ama imkânsız değil. Bütüncül bir yaklaşımla herkesin sorumluluk alması gerekiyor. Aksi halde yeterince

başarılı olunmuş sayılmaz. Ama gene de ben kısmen hayata geçirildiğini düşünüyorum okuldaki değerlerin ve öğretilen değerlerin.” şeklinde görüşlerini ifade etmiştir.

Velilerin okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi ile ilgili soruya verdikleri cevaplara dayalı olarak elde edilen kategoriler ve görüşler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 8. Velilerin çocuklarının eğitim aldığı okulda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesine dair görüşleri

Kategori	İfadeler	Frekans Değerleri (f)		
		İlkokul	Ortaokul	Lise
Olumlu bakış açısı	Ailenin desteği alındığında hayata aktarılabilir.	4	3	2
	Yöneticilerin ve öğretmenlerin rol model olduğunda değerler aktarılır.	-	2	3
	Sosyal aktiviteler gerçekleştirmek başarı sağlar.	2	-	2
	Çevrenin değerlerle uyumlu olması hayata kazandırılmasında etkilidir.	1	2	1
	Çocukların hayatıyla uyumlu değer, hayata aktarmada başarı sağlayacaktır.	1	1	1
Olumsuz bakış açısı	Ailenin ve çocukların değerleri uygulamadaki isteği.	-	2	1
	Çevre ile uyumsuzluk	1	-	1
Değişken gösteren özellikte	Sosyal medyanın ve teknolojinin olumsuz etkisi.	1	1	-
	Değerler kısmen hayata aktarılabilir.	-	1	-

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi velilerin görüşleri en fazla yirmi sekiz ifade ile “olumlu bakış açısı” kategorisinde gruplandırılmıştır. Buna göre velilerin büyük bir çoğunluğunun okullarda önem verilen değerlerin hayata geçip geçmemesi hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde ifade ettikleri görülmüştür. Daha sonra dört ifadenin oluşturduğu “olumuz bakış açısı” ve bir ifadenin oluşturduğu “değişken gösteren özellikte” kategorilerin geldiği görülmektedir.

Olumlu bakış açısı kategorisi incelendiğinde dokuz ifade ile “ailenin desteği alındığında hayata aktarılabilir” görüşü veliler tarafından en çok dile getirilen görüş olmuştur. Daha sonra beş katılımcının görüşü ile “yöneticilerin ve öğretmenlerin rol model olduğunda değerler aktarılır” görüşü gelmektedir. Bunu dörder katılımcının görüşlerinin oluşturduğu “sosyal aktiviteler gerçekleştirmek başarı sağlar” ve “çevrenin değerlerle uyumlu olması hayata kazandırılmasında etkilidir” ifadesi; üçer katılımcının görüşlerini oluşturduğu “ailelerin ve çocukların değerleri uygulamadaki isteği” ve “çocukların hayatıyla uyumlu değerler” ifadeleri takip etmektedir.

Velilerin olumlu görüşlerinden örnek vermek gerekirse; bir veli (İV8), okulun yanında çocuğun ve velinin de bu değerleri hayatta uygulamaya istekli olması gerektiğini vurgulayarak “İstekli çocuk, öğrendiklerini hayata geçirebiliyor. Tabi bu konu da biz velilerin de aktif olarak çaba sarf etmemiz gerekiyor aksi halde bunlara hayata geçirebilme de tek başına okul başarılı olamaz.” şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Başka bir veli (LV9) ise “Evet bu konuda başarılılar, okulun beklentisini bilmiyoruz. Ama bizler veli olarak mutluyuz. Belki de idarenin beklentisinden bile daha üstün şekilde daha uyumlu itaatkâr ve cesaretliler, bunu okulundaki müdüre ve örnek teşkil eden öğretmene borçluyuz.” cümlesiyle okuldaki yöneticilerin öğrencilere rol model olması sayesinde değerlerin hayata geçirilebildiği görüşünü dile getirmiştir. Bir diğer veli (LV2), “Evet çevreden destek gördüğü, desteklendiği sürece başarılı” ifadesiyle çevrenin önemini vurgularken başka bir öğrenci velisi (OV12) ise “Büyük oranda başarılılar, evde bunu gözlemliyoruz ve birçok değer yargısı okula gittiğinde değişti. Okulu da takip ediyorum. Çocukların düşünceleriyle ve onların görüşleriyle ortak paydalarıyla ilişkili değerler aktarıldığında çocuklar bunu hayata tatbik edebiliyorlar” cümlesiyle çocuklara yönelik aktarılan değerlerin hayata geçirilebildiğini belirtmiştir. Değerleri hayata

geçirmede okul kültüründen bahseden bir veli (OV6) “Evet okulun da bu yöndeki baskısıyla beraber çocuklar bunu hayata uyarlamak zorunda hissediyorlar kendilerini. Sorumluluklarını biliyor. Okulun kültürü bu yönde etkili. Okulun okul dışında da sağladığı sosyal aktiviteler de bu konuda yardımcı oluyor.” ifadesiyle okul baskısının ve sosyal aktivitelerin önemi ile ilişkili olarak görüşünü ifade etmiştir.

Velilerin bazıları çocuklarının eğitim gördüğü okulda önem verilen değerlerin hayata geçirilip geçirilmemesi hakkındaki düşüncelerini olumsuz şekilde ifade etmişlerdir. Veliler böyle düşünmelerinin gerekçeleri olarak da “çevre ile uyumsuzluk” ve “sosyal medya ve teknolojinin olumsuz etkisi”ni gerekçe göstermiştir. Okuldaki değerlerin hayata geçirilmesine ilişkin olumsuz düşünen bir veli (İV1), “Başarılı görmüyorum. Gözlemlediğim üzere bu değerleri aktaramıyorlar. Öğretmenlerin yaklaşımları sevecen. Gerekli yerde gerekli müdahale yapılıyor. Fakat çevreye de bu değerler aktarılması gerekli” ifadesiyle değerlerin çevreye aktarılmasındaki eksikliklere vurgu yapmıştır. Bir diğer veli (OV2) ise “Birçoğu hayata geçirilemiyor. Tabi her gün yaygınlaşan sosyal medya bunda en büyük etken.” ifadesiyle sosyal medya yüzünden okul değerlerin hayata geçirilemediğini ifade etmiştir.

Velilerin bazıları da okullarda önem verilen değerlerin kısmen hayata geçirilebileceğini ifade etmiştir. Bu konuda bir öğrenci velisi (OV5), “Çocuklara isteklendirmelerine göre başarılı olabiliyorlar. Yani ama her değeri aynı ölçüde hayata geçiremiyorlar.” şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Velilerin Okulda Eksikliğini Hissettikleri Değerler

Katılımcıların okullarda en çok eksikliğini duydukları değer hakkındaki görüşleri alınmış ve buna dayalı olarak ortaya çıkan kategoriler ve frekans değerleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 9. Katılımcılara göre okullarda eksikliği hissedilen değerler

İfadeler	Okul Yöneticisi			İfadeler	Öğretmen			İfadeler	Veli		
	İ	O	L		İ	O	L		İ	O	L
Saygı	1	2	3	Çalışma azmi	2	2	2	Yaratıcılık	-	3	2
Başarı	1	2	1	Mutluluk	2	1	2	Sosyallik	-	2	2
Sorumluluk	1	1	1	Yaratıcılık	-	3	1	Başarı	1	1	2
Yaratıcılık	-	1	1	Birlik ve beraberlik	1	1	1	Özveri	2	-	1
Eşitlik	1	-	1	Hoşgörü	1	1	-	Eşitlik	2	-	-
Duyarlılık	1	1	-	Yardımlaşma	1	1	-	Girişimcilik	-	1	1
Dürüstlük	-	1	1	Disiplin	1	-	1	Özgüven	-	2	-
Çalışkanlık	1	1	-	Saygı	1	-	1	Sevgi	1	1	-
Empati	-	1	1	Empati	-	1	1	Şeffaflık	1	-	1
Birlik	1	-	-	Nezaket	1	1	-	Saygı	1	-	1
Yardımlaşma	1	-	-	Güven	-	-	1	Sabır	1	-	-
Bilimsellik	-	-	1	Özveri	-	1	-	Tasarruf	-	-	1
Dayanışma	1	-	-	Adalet	-	1	-	Hoşgörü	-	1	-
Girişimcilik	-	1	-	Dürüstlük	-	1	-	Adalet	1	-	-
				Özgürlük	1	-	-	Nezaket	-	1	-

Tablo 9’da yer alan kategoriler incelendiğinde katılımcı grubu oluşturan okul yöneticileri tarafından eksikliği en çok hissedilen değer olarak “saygı” en çok dile getirilen değer olmuş; öğretmenler okulda eksikliğini hissettiği değerler arasında “çalışma azmi” değerini daha sık ifade etmişler; “yaratıcılık”

değeri ise veliler tarafından eksikliği en çok hissedilen değer olarak daha fazla belirtilmiştir. Velilerden bazılarının görüşleri şunlardır:

İY9: "İnsanlar gerçekten birbirine saygı duymalı. Bizde sözde değil özde saygı olmalı. Böylece saygın olur okullar. Saygıyı yeterince özümsememişiz maalesef."

LY2: "Eski zamanlara göre kıyas yaparsak saygı konusunda eksikliğimizin olduğunu söyleyebilirim. Saygı yok."

Okul yöneticilerinden dört katılımcının ifade ettiği "başarı" değerini üç katılımcı görüşü ile "sorumluluk" değeri; ikişer katılımcı görüşü ile "yaratıcılık", "eşitlik", "duyarlılık", "dürüstlük", "çalışkanlık", "empati" değeri; birer katılımcı görüşü ile de "birlik", "yardımlaşma", "bilimsellik", "dayanışma" ve "girişimcilik" değerleri takip etmektedir. Bu değerlerden bazılarıyla ilgili görüşler şu şekildedir:

OY3: "Başarı hissini bir türlü tadamadık maalesef, bir türlü kazandıramadık. Akademik başarı olarak da düşük profildeyiz."

OY7: "Sorumluluk son dönemlerde okullarda artan bir değer olsa da öğretmenlerimiz açısından da öğrencilerimiz açısından da yeterli seviyeye ulaştığını düşünmüyorum."

LY1: "Yaratıcılık diyebilirim; yeniliğe açıklık zaman zaman eksik olduğumuz konulardan diyebilirim."

Öğretmenlerin görev yaptıkları okullarda eksikliği duydukları değerler ile ilgili olarak "çalışma azmi" değeri en fazla vurgulanan değer olmuştur. "Çalışma azmi" değerinden sonra öğretmenler tarafından eksikliği hissedilen değerler olarak "mutluluk" değeri beş katılımcı tarafından ifade edilmiş, bu değeri dört katılımcının görüşleri ile "yaratıcılık", üç katılımcının görüşleri ile "birlik ve beraberlik" değeri takip etmektedir. Bu değerleri iki katılımcının görüşlerini oluşturduğu "hoşgörü", "yardımlaşma", "disiplin", "saygı", "empati" ve "nezaket" birer katılımcının görüşlerinin oluşturduğu "güven", "özveri", "adalet", "dürüstlük" ve "özgürlük" izlemektedir. Bu değerlerden bazılarıyla ilgili bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

OÖ5: "Okulumuzda gözlemlediğim üzere çalışma azmi eksikliği var. Bu durum da özellikle çocuklardaki çalışma azmini de kırıyor. Bu konuda sıkıntımız var."

LÖ6: "Bence mutluluk yok gibi. Öğrencilerimiz mutlu değiller artık. Ne yaparsak yapalım mutlu kılamıyoruz. Sebebi ise her istediklerine çok çabuk ulaşabiliyorlar. Öğretmenler mutlu değil çünkü çalışma hayatı tatminkâr değil, idareciler ve aileler de öğretmenlerimize yeteri kadar değer vermiyorlar bence."

OÖ14: "Okullar bir şeyler üretme ve aktarma merkezleri. Okul üretebildiği ve aktarabildiği ölçüde amacına ulaşır. Biz okulda kitapta yazanın haricinde bir şey üretmiyoruz ki çocuklara."

İÖ2: "Aileler çocukları çok sıkıyorlar. Aman oğlum ders çalış aman kızım spor yap falan. Bu da bize yansıyor. Çocuklar kaskatı oturuyorlar derslerde. Özgür düşünemeyip özgür hareket edemiyorlar."

Velilerin çocuklarının eğitim aldıkları okullardaki eksikliğini hissettiği değerler kategorisinde en fazla ifade ettikleri değer "yaratıcılık" olmuştur. Bu konuda bir veli (LV11), yaratıcılığı çocuğun özgür ortamı ile ilişkilendirerek "Gözlemlediğim üzere yaratıcılık diyorum. Çünkü öğrencilerin çok özgürce hareket etmelerine izin verilmiyor. Yani fikirleri dikkate alınmıyor ama hareket alanları biraz kısıtlı. Yaratıcılık imkânlarını ortaya koyacak bir eğitim ortamı oluşmuyor." ifadelerini kullanmıştır. Velilere göre "yaratıcılık" değerinden sonra çocuklarının eğitim aldıkları okulda eksikliğini hissettiği değerlere ilişkin daha sıklıkla ifadelerin yer aldığı görüş "sosyallik" ve "başarı" değeridir. Sosyallik değerinin eksikliğini belirten bir öğrenci velisi (LV2), "Okul dediğimiz yer çocuklarımızı yalnızlıktan topluma alışmaları için kalabalığa gönderdiğimiz yer. Bunu yapabilselerdi çocuğuma bu yeterdi." ifadesiyle çocuğunun okul ortamında sosyalleşemediğini, topluma uyum sağlaması için okuldan beklentisi olduğunu belirtmiştir. Başarı değerinin eksikliğini belirten velilerin görüşlerinden örnek vermek gerekirse; bir veli (OV6) "Veliler hep daha fazlasını ister çocuklarından, biraz daha okulun çabalamasında, başarı göstermesinde yarar görüyorum." ifadesiyle başarı değerinin çocuğunun eğitim gördüğü okulda yetersiz

seviyede olduğunu ve bu değerlerin veliler için doyumu görmediğini belirtmiştir. Başka bir öğrenci velisi (LV4) de “*Kızım başarılı mesela ama oğlum başarısız. İkisi de bence aynı derece zeki. Okul farkı herhalde.*” görüşüyle çocuklarının gittiği okulları kıyaslamış ve oğlunun başarısızlığını okul ile ilişkilendirmiştir.

Velilerin ifade ettiği “sosyallik” ve “başarı” değerlerini üç katılımcının görüşü ile “özveri” iki katılımcının görüşleri ile “eşitlik”, “girişimcilik”, “özgüven”, “sevgi”, “şeffaflık” ve “saygı” değerleri takip etmektedir. Bu değerleri de birer katılımcı görüşleri ile “sabır”, “tasarruf”, “hoşgörü”, “adalet” ve “nezaket” değeri izlemektedir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada okul değerleri okul yöneticileri öğretmenler ve veli görüşlerine dayalı olarak belirlenmiş, dinamik bir yapıya sahip olan okul kültürü üzerindeki değerlerin etkilerini daha iyi anlamak için katılımcıların zihinlerinde okullara dair yer edinen mevcut ve eksik görülen değerlerin bir listesi ortaya konulmuştur. Araştırmanın sonuçları bize okul yöneticisi, öğretmen ve velilerin değer kavramına farklı çerçevelerden baktıklarını, okullarda ilk sırada önem verilen değerler olarak katılımcıların ortak bir şekilde “saygı”, “yardımseverlik”, “temizlik”, “sorumluluk”, “dürüstlük”, “çalışkanlık”, “sevgi” ve “nezaket” değerini belirttikleri, okuldaki değerlerin hayata geçmesinde okul-aile işbirliği ve okulun rol-model olma rolünü dile getirdiklerini göstermektedir. Ayrıca okulda eksikliği hissedilen değerler olarak okul yöneticilerinin “saygı”, öğretmenlerin “çalışma azmi” ve velilerin de “yaratıcılık” değerini sıklıkla ifade ettikleri ortaya çıkmıştır.

Katılımcıların değer kavramına ilişkin görüşleri “toplumsal yöne vurgu yapan tanımlamalar, bireye vurgu yapan tanımlamalar ve diğer” olmak üzere üç kategoride ortaya çıkmıştır. Okul yöneticilerinin değer kavramını çoğunlukla “bir toplumun kimliği” olarak anlamlandırmış, yönetici görüşlerinde sıklıkla tekrarlanan ikinci yön ise “toplumu bir arada tutan özellik” ifadesi olmuştur. Katılımcıların değer kavramına toplumsal uyum açısından önemli olan kimlik ve birliktelik anlamları yüklemeleri, uyuma dayalı olmayı içeren okul kültürü açısından önemlidir. Okul yöneticilerinin değer tanımlamasında toplumsal kimliğe farklı şekillerde vurgu yapmaları değer kavramına toplumsal bir yön atfetmeleri ile de açıklanabilir. Kimlik toplumsal kavramların ve olayların açıklanmasında anahtar kavramlardan birisidir. Nitekim Özdemir (2001:108) toplumsal kimliği “bireyin ait olduğu toplumsal çevrenin değerlerine, normlarına, akıl yürütmesine, sanatına, diline, geleneğe ve göreneklerine ve diğer kurumlarına karşı geliştirdiği bir aidiyet bilinci” şeklinde tanımlamaktadır. Dolayısıyla yöneticilerin değer kavramını tanımlamaları toplumsal aidiyeti de içerecek şekilde toplumsal olan ile ilişkili bir şekilde ele almaları değerlerin toplumsal düzen ve birliktelik için sosyal hayatın bir parçası olduğunu göstermektedir. Bunun yanında değer kavramının okul yöneticileri tarafından tanımlanmasında kurallar bütünü, insanı insan yapan manevi duygular, maddi ve manevi unsur, toplumun kimliğini yansıtan kültürel özellikler, adet ve gelenekler, örfler, tutumlar ve eğilimleri yönlendiren güç gibi ifadelerin de yer aldığı belirlenmiştir.

Öğretmenlerin değer kavramını tanımlamalarında sıklıkla “toplumun önemseydiği davranışlar” ifadesi kullanılmıştır. Her toplumun kendine has bir yapısı vardır. Bu yapı kendini oluşturabilmek ve varlığını koruyabilmek için hem kendisinde değerleri barındırmalı hem de onları yaşatmalıdır. Bu yaşam ancak toplumun paydaşlarının değerleri önemsemesi sayesinde gerçekleşir. Öğretmenlerin değer kavramını tanımlarken toplumun önem verdiği diğer bir tabirle üstünde önemle durduğu davranışlar, sosyal hayatı düzenleyen bütünün parçaları olarak da ele alınabilir. Öğretmenlerce değer kavramını tanımlamada ikinci sırada sıklıkla kullandıkları ifade “toplumu bir arada tutan ölçüt” olmuştur. Benzer şekilde Memişoğlu’nun (2017) yaptığı çalışmada, öğretmenler değerleri daha sıklıkla “toplumun çoğunluğunun benimsediği ölçütler” olarak tanımlamışlardır. Değerler, toplumun tümü ya da grup üyeleri tarafından bilinir ve bu değerlere toplumun çoğunluğu tarafından uyulur. Bu uyulması gereken değerler toplumları ayakta tutarak birlik ve beraberlik sağlar, yaşam kalitesini yükseltir ve bireylerin davranışlarının belirlenmesine bir ölçüt koyar. Nitekim Ulusoy ve Arslan (2016:3) değeri “bireylerin öteki insanların, toplumsal olguların ve şeylerin değerini ölçmede kullanılan ölçütlerdir” şeklinde tanımlamaktadır. Yazıcı (2014) da değerleri bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarını ortaya çıkaran bir ölçüt olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla bu düşünce, tutum ve davranışlar toplumun varlığını, bütünlüğünü ve sürekliliğini sağlayacak normlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bulguya paralel bir şekilde Balcı ve Yanpar Yelken (2010) de yaptıkları bir

araştırmada öğretmenlerin bir kısmının değer kavramını tanımlarken “ölçüt olarak değer” temasında görüşler ileri sürdükleri sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin değer kavramını ifade etme ve anlamlandırma şekilleri içerisinde kullandıkları diğer tanımlar ise “kurallar bütünü, davranışları belirleyen ölçü, gelenek ve görenekler, ahlak kuralları, inançlar, toplumun genelinin benimsediği davranışlar, maddi ve manevi unsur, toplumsal kimliği yansıtan kültürel özellikler, ahlaki öğretiler, genel geçer doğrular ve ortak fikirler” kavramlarıdır. Benzer şekilde Çelikkaya ve Yılmaz (2017) öğretmenlerin değer kavramını ilke, ölçüt, kıymet ve özellik temalarında; Bartan (2018) da öğretmenlerin değeri tanımlamalarını topluma özgülük, insanlar arasındaki ortak inançlar ve ilkeler temalarında tanımladıklarını ortaya koymuştur.

Araştırmanın bir diğer katılımcı grubu olan velilerin değer kavramını tanımlama biçimlerinde en fazla “toplumu bir arada tutan bağlar” ifadesinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Velilerin değer kavramını ifade etme biçimi içerisinde kullandıkları diğer tanım ifadeleri ise “iyi ve örnek davranışlar, toplumun arzu ettiği davranışlar, davranışları belirleyen ölçü, kıymet, önemsenmek, kurallar bütünü, ahlaki öğretiler, toplumun kimliği, kültürel özellikler, genel geçer doğrular ve ortak fikirler kavramlarıdır. Benzer şekilde Çelikkaya ve Yılmaz’ın (2017) çalışmasında veliler değer kavramını ilke, ölçüt, kıymet, özellik, saygı ve sevgi temalarına tanımlamışlardır.

Genel olarak okul yöneticileri, öğretmenler ve velilerin görüşlerine baktığımızda zihinlerindeki değer kavramının toplumların bütünleşmesini sağlayan insanların önem verdiği duygular olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çelikkaya ve Filoğlu (2014) tarafından yapılan bir araştırmada da öğretmenler değer kavramını farklı açılardan ele almış; kavramı “kıymet”, “insan”, “toplumsal normlar”, “sosyal vatandaş” ve “millî ve manevi unsurlar” şeklinde tanımlamışlardır. Araştırmada öğretmen, okul yöneticisi ve velilerin değer kavramına yönelik algılarını içeren ifadelerde “toplumsal yöne vurgu yapan tanımlamalar” kategorisindeki görüşlerin diğer kategorilerdeki görüşlerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Balcı ve Yanpar Yelken (2010) de yapmış oldukları bir araştırmada öğretmenlerin değer kavramına dair görüşlerinin önemli bir kısmının değer toplumsal boyutuna yapılan vurgulardan oluştuğu sonucuna varmışlardır. Benzer şekilde Karatekin ve diğerleri (2013) tarafından yapılan bir çalışmada da öğretmenlerin değer kavramını tanımlamalarında “toplumsal bakış” kategorisinde daha fazla görüşlerin ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bu sonuçlar göstermektedir ki araştırmanın katılımcı grupları olan okul yöneticileri, öğretmenler ve veliler literatürdeki değer tanımlarına benzer şekilde değer kavramını ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda okul yöneticilerinin görev yaptıkları okulda ilk sırada önem verildiğini düşündüğü değer olarak daha sıklıkla “adalet” değerini belirttikleri ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde Doğruel (2020) de adalet değerinin yöneticiler tarafından ilk beş sırada görülen yönetsel değerlerden birisi olduğu sonucuna varmıştır. Günlük ilişkileri düzenlemede gerekliliği tartışılmaz derecede önemli olan adalet değeri okullar için hem okulun işleyişinde hem de eğitim-öğretim sürecinde hayata geçirilmesi gereken temel değerlerin başında gelir. Öğretmenin eğitim-öğretim sürecinde öğrencilerine fırsatlar sağlayarak adil davranışlar göstermesi ve Küçükçene ve Aydoğan’ın (2018) ifade ettiği gibi okul yöneticilerin “ders programlarının yapılması, kişilerarası ilişkiler, kurallara bağlılık, eşitlik, iletişim ve bilgi paylaşımı” konularında adil davranışlar sergilemesi okullar için önemlidir. Adalet kavramı örgütsel açıdan “çalışanlara çalıştıkları örgüte sağladıkları katkı kadar kazanım, örgüt kurallarına uymamaları nispetinde ceza verilmesi ilkeleri” şeklinde ele alınabilir (Tağraf ve diğerleri, 2016:68). Dolayısıyla okullar için de adalet değeri vazgeçilmez değerlerden birisidir. Araştırmada okul yöneticilerinin adaleti ilk sırada önem verilen değer olarak belirtmeleri okullar açısından kazançtır. Yöneticiler adalet değerinin yanı sıra sırasıyla “yardımseverlik”, “saygı”, “anlayış”, “temizlik”, “sorumluluk”, “dürüstlük”, “dayanışma”, “çalışkanlık”, “sevgi”, “duyarlılık” ve “nezaket” değerlerini de ifade etmişlerdir. Bu bulguya benzer şekilde Doğruel (2020) de araştırmasında okul yöneticilerinin ilk beş sırada gördükleri değerleri sırasıyla “insana saygı, adalet, dürüstlük, insani ilişkiler ve saygı” olarak belirlemiştir.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin görevli oldukları okullarda ilk sırada önem verildiğini düşündüğü değerler arasında daha sıklıkla “saygı” değerini belirttikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin, okulun ilk sırada önem verildiğini düşündüğü değerler içerisinde kullandıkları diğer

değerler ise “dürüstlük, anlayış, yardımseverlik, idealistlik, arkadaşlık, çalışma azmi, nezaket, sevgi ve sevecenlik” ifadeleri olmuştur. Bu bulguları kısmen destekler şekilde Acun ve diğerlerinin (2013) yaptığı araştırmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan değerler içerisinde öğretmenlerin en önemli gördükleri değerlerin sırasıyla “vatanseverlik”, “sorumluluk” ve “adil olma” değeri olduğu, velilerin en önemli gördükleri üç değer “dürüstlük”, “çalışkanlık” ve “saygı” değeri olduğu; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu’nun (2017) çalışmasında da aynı programda yer alan değerlerden dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerlerinin öğretmenler tarafından en önemli değer olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde öğretmen adayları tarafından da saygı değeri en önemli ve öğrencilerde en çok görülmesi arzulanan değer olarak ifade edilmiştir (Kamer ve Şahin, 2021). Araştırmanın bulgularından farklı olarak öğretmenlerin okullarında hakim olduğunu düşündükleri daha farklı bir değer listesi Özen (2008) tarafından işbirliği, ahlaki değerleri benimsetme, açık görüşlülük, açıklık, girişim, kendine güven, göreve bağlılık, okul kurallarına uyma, ekonomik ve demokratik olma olarak belirlenmiş; Taşdan (2010) da öğretmenlerin okul kültürü içerisinde en çok önem verilen beş örgütsel değeri başarı, çalışkanlık, dürüstlük, kalite ve insan odaklı olmak şeklinde ifade ettiklerini ortaya koymuştur. Öğretmenler tarafından okulda hakim olan değerler hakkında geniş bir yelpazede ve birbirinden farklı değerlerin ifade edilmesi her bir okul kültürünün kendine özgü olması ve her bir okul kültürünün de kendine özgü değerler sistemine sahip olması ile açıklanabilir.

Araştırmanın diğer bir katılımcı grubu olan veliler ise çocuklarının eğitim gördüğü okulda ilk sırada önem verilen değerleri farklı şekillerde ifade ettiği görülmüş ve veliler bu değerlerden en fazla “çalışkanlık” değerini ifade ettiği sonucuna ulaşmıştır. Daha sonra ise sırasıyla bu değeri “saygı, dürüstlük, sorumluluk, yardımseverlik, nezaket, eşitlik, mutluluk, sevgi, temizlik ve hoşgörü” değerleri takip etmiştir. Belirtilen bu değerler MEB öğretim programlarında ifade edilen değerler listesi ile de uyumludur. Katılımcılar tarafından bu şekilde değerlerin belirtilmesinde Türkiye’de son öğretim programlarında vurgulanan ve buna bağlı olarak da yoğun bir şekilde ders içi ve ders dışında sürdürülen değerler eğitimi kapsamında yapılan çalışmaların etkisi olduğu söylenebilir. Araştırmanın bu sonuçları Çelikkaya ve Kürümlüoğlu’nun (2017) veliler tarafından sosyal bilgiler dersinde en önemli değer olarak “dürüstlük, saygı ve sorumluluk” değerlerinin görüldüğü araştırma sonucu ile benzerdir.

Okullarda ilk sırada önem verilen değerler olarak saygı, dürüstlük gibi değerlerin araştırmanın her üç katılımcı grubu tarafından da (öğretmen, okul yöneticisi ve veli) ifade edilen görüş olması önemlidir. Külünkoğlu (2017) “önceden toplumda sevgi, saygı, hoşgörü, anlayış gibi manevi değerlere önem verilirken günümüzde statü, para, güç gibi değerlere önem verilmeye” başladığını belirtmektedir. Bu görüşten farklı olarak saygı, anlayışlı olma, sevgi, dürüstlük gibi değerlerin okulların işleyişinde hâkim olması ve hem açık hem de örtük olarak öğrencilere aktarılması büyük önem arz etmektedir. Elde edilen bulgulara göre okul yöneticileri ve öğretmenlerin okulların ilk sırada önem verdiği değer konusunda ortak olarak belirttiği değer “anlayışlı olma” olarak ortaya çıkmış; “adalet”, “dayanışma” ve “duyarlılık” sadece okul yöneticileri tarafından, “idealistlik” ve “arkadaşlık” sadece öğretmenler tarafından, “eşitlik” ise sadece velilerce ilk sırada önem verilen değer olarak belirtilmiştir.

Araştırmada elde edilen sonuçlar, okulda önem verilen değerlerin uygulanması hususunda katılımcı gruplarının farklı düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir. Görüşlerine başvuru yöneticilerin çoğunluğu “olumlu bakış açısı” kategorisinde gruplandırılan görüşleri belirtmişler ve bu görüşlerde okul değerlerinin hayata geçtiğini ifade etmişlerdir. Bu kategorideki görüşlerde ise aile ile işbirliği okul yöneticileri tarafından en fazla dile getirilen görüş olmuştur. Buna göre okul aile işbirliğinin değerlerin hayata geçmesine katkı sağlayacak bir unsur olduğu söylenebilir. Yöneticilerin okul değerlerinin hayata geçmesi ile ilgili “olumsuz bakış açısı” kategorisindeki görüşlerinde ise; “basın yayın organlarının olumsuz etkisi”, “okullardaki kalabalığın olumsuz etkisi” ve “kazanılan değerlerin sürekliliğinin sağlanamaması” ifadeleri yer almıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu da okulda önem verilen değerlerin uygulanması konusunda “olumlu bakış açısı” kategorisinde gruplandırılan görüşleri belirtmişlerdir. Olumlu bakış açısı kategorisi incelendiğinde altı katılımcının belirttiği “rol model olarak hayata aktarabiliyoruz.” ifadesi öğretmenler tarafından en fazla dile getirilen ifade olmuştur. Benzer şekilde Boydak Özan ve Öztürk (2018) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin öğrenci ve velilere okuldaki değerleri rol model olarak aktardıklarını belirlemiştir. Okulda değer edinme

sürecinde öğretmenlerin rol model davranışlar sergilemesi okul kültürü içerisinde gerçekleşmesi beklenen bir durum olup bu durum öğrencilerde değerlerin kalıcı olmasını kolaylaştırabilmektedir. Öğretmenlerin okul değerlerinin hayata geçirilmesi ile ilgili “olumsuz bakış açısı” kategorisindeki görüşlerinde ise “ailenin gerekli ilgiyi göstermemesi”, “medyanın olumsuz yansımaları”, “ayrı bir ders olarak değerlerin anlatılamaması” ve “yöneticilerin ve öğretmenlerin ilgisizliği” ifadelerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Bayırlı ve diğerleri (2020), öğretmenlerin değer eğitiminde karşılaştıkları sorunları, ailelerinin değer eğitimine ilgisizliği, öğretmenlerin değer eğitimi uygulamalarına ilgisizliği ve gönülsüzlüğü, medya ile teknolojinin olumsuz etkileri olarak belirlemiştir; Karamustafaoğlu ve Amanat (2017) tarafından yapılan bir çalışmada ise öğretmenlerin okuldaki değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar, aile kaynaklı, materyal yetersizliği, okula ve öğretmene karşı olumsuz tutumlar ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkileri olarak ortaya çıkmıştır.

Velilerin çoğunluğunun görüşüne göre okulda önem verilen değerlerin hayata aktarılabilmesi sonucuna ulaşılmıştır. Velilere göre değerlerin hayata aktarılmasında “aile desteğinin önemi, yönetici ve öğretmenlerin öğrencilere rol model olması, sosyal etkinliklerle desteklenmesi, çevre ve okulun uyumu, öğrencilerin yaşantısı ile uyum” konuları belirtilmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak okul değerlerinin uygulanabilmesinde okul çalışanlarının davranışlarında rol model olması yanında okulun veliler ve çevreyle uyum sağlaması önemli görülmektedir. Değerlerin hayata geçmesine ilişkin “olumsuz bakış açısı” kategorisinde gruplandırılan veli görüşlerinde ise “çevre ile uyum, sosyal medyanın ve teknolojinin olumsuz etkisi” ifadeleri ortaya çıkmıştır. Bu araştırma bulgusuna benzer şekilde Cice ve Özgan (2017) yapmış oldukları çalışmada, okul yöneticileri, öğretmenler, öğrenci velisi ve öğrenciden oluşan okul çalışma ekibinin görüşlerine göre okullardaki değerler eğitimi çalışmalarını olumsuz etkileyen durumların başında ailenin ilgisizliği, medya ve teknolojik gelişmeler gibi faktörlerin geldiği sonucuna ulaşılmıştır. Okulda önem verilen değerlerin hayata geçirilip geçirilmeyeceğine dair araştırmanın her üç grubundaki (yöneticilerin, öğretmenlerin ve velilerin) katılımcıların çoğunluğunun görüşü “değerlerin hayata geçirilebildiği” şeklinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yöneticilerin görev yaptıkları okulda eksikliği hissedilen değerlerden daha sıklıkla belirttikleri değerlerin “saygı” olduğu, bunu “başarı” değerinin takip ettiği sonucuna ulaşılmış, bu değerleri de sırasıyla “sorumluluk, yaratıcılık, eşitlik, duyarlılık, dürüstlük, çalışkanlık, empati, birlik, yardımlaşma, saygı, bilimsellik, dayanışma ve girişimcilik” değerlerinin izlediği ortaya çıkmıştır. Öğretmenlerin okulda fazlaca eksikliğini vurguladığı değer çalışma azmi ve mutluluk olmuştur. Çalışma azmi kavramı bir anlamda okul içerisinde eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleşmesini sağlamak amacıyla gösterilen çaba olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda okul bileşenleri açısından çalışma azmini çokça destekleyen şey motivasyondur. Motivasyonun sağlandığı ölçüde başarının oluşması muhtemeldir. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin kendileri ve öğrencileri üzerinde sağlayacağı motive edici davranışlar olumlu sonuçlar doğurabilir. Mutluluk örgüt içindeki içsel huzuru ifade eder. Mutlu olan okul yöneticileri ve öğretmenler, aynı sistemde öğrencileri de mutlu kılabilir. Bu bakımdan toplumun huzurlu ve mutlu kalması bir yerde okulun bileşenlerini oluşturan bireylerin mutluluğuna bağlı olabilir. Önder ve Sarı (2009) toplumların geleceğini şekillendirecek olan çocukların akademik, sosyal ve psikolojik gelişimlerinin ön koşullarından bir tanesini “okullarında kendilerini mutlu ve güvende hissetmeleri” olarak ifade etmişlerdir. Bundan dolayı okulların mutluluk değerini kazanmaları ve ardı sıra başarıyı sağlamaya çalışmaları önemlidir. Öğretmenlerin okulda eksikliğini hissettikleri diğer değerler “yaratıcılık, birlik ve beraberlik, hoşgörü, yardımlaşma, disiplin, saygı, empati, nezaket, güven, özveri, adalet, dürüstlük ve özgürlük” tür. Benzer şekilde Kuzu Jafari ve Demirel (2019), okul öncesi öğretmenlerinin okullardaki değerler eğitimi ile sevgi, yardımseverlik, dürüstlük, sorumluluk, saygı ve hoşgörü değerlerinin öğretilmesini arzuladıkları sonucuna varmıştır. Yıldırım (2012) da Türkiye’deki ilköğretim okullarında öğretmen ve öğrenciler tarafından var olmasını istedikleri değerlerin sevgi, sorumluluk, hoşgörü, adalet, doğruluk, dürüstlük, güven, saygı, başarı, eşitlik, yardımseverlik, bağlılık ve özgürlük olarak ifade ettiklerini göstermiştir.

Velilerin çocuklarının eğitim gördüğü okulda eksikliğini hissettiğini düşündüğü değerleri farklı şekillerde ifade etmiş ve en çok “yaratıcılık” değerinin eksikliğine vurgu yaptığı sonucuna

ulaşmıştır. Nartgün ve Kaya (2016) yapmış oldukları araştırmada velilerin ideal okul algısında yaratıcılığı destekleme durumunun da önemli olduğu sonucuna varmıştır. Bu bağlamda okulda veliler tarafından eksikliği hissedilen değer olan yaratıcılığın okullarda hâkim olması ve çeşitli etkinlikler yoluyla öğrenci yaratıcılığının desteklenmesi önem arz etmektedir. Okulların işlevlerinin arasında topluma hizmet etmek ve ürün ortaya koymak da vardır. Okullar toplumsal sorunlar hakkında düşünceler üretme ve çözüm önerileri geliştirme yolları sunar. Yaratıcılık da bu esnada ortaya çıkarak problemlere çözüm aramada, nesillerin gelişmesinde, toplumların ilerlemesinde öncülük eder. Çocuklarının eğitim aldığı okulda eksikliği hissedilen değerler için kullandıkları diğer değerler ise “sosyallik, başarı, özveri, eşitlik, girişimcilik, özgüven, sevgi, şeffaflık, saygı, sabır, tasarruf, hoşgörü, adalet ve nezaket” olmuştur. Elde edilen bu bulguları destekler nitelikte literatürde benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Bu çalışmalardan Çelikkaya ve Yılmaz (2017) sosyal bilgiler dersinde kazandırılması gereken değerlere ilişkin yaptığı araştırmada öğretmenler öğrencilere, veliler de çocuklarına en çok dürüstlük, hoşgörü, saygı, sevgi, vatanseverlik ve yardımseverlik değerlerinin kazandırılması gerektiğini ifade etmiş; Selvitopu ve diğerleri (2014) ortaöğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerlere ilişkin velilerin görüşlerini aldığı araştırmasında katılımcıların okuldan çocuklarına insani, milli ve manevi değerleri kazandırmalarını beklediklerini belirlemiş; Yiğittir’in (2010) ailelerin okulda en çok kazandırılmasını istedikleri değerleri belirleyen çalışmasında ise aile birliğine önem verme, bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı, başarı arzusu, cesaret, çalışkanlık, dürüstlük, saygı, sorumluluk değerleri dile getirilmiştir. Tay ve Yıldırım (2009) tarafından yapılan çalışmada da veliler, sosyal bilgiler dersinde öğretilmesi gerekli değerleri adil olma, aile birliğine önem verme, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, estetik, hoşgörü, misafirperverlik, özgürlük, sağlıklı olmaya önem verme, saygı, sevgi, sorumluluk, temizlik, vatanseverlik, yardımseverlik ve ahlaklı (inançlı) olma olarak belirtmiştir. Ortaokul öğrencileri de okulların kendilerine sağlıklı olma, temizlik, duyarlılık, saygı, sorumluluk, estetik, bilimsellik başta olmak üzere özgürlük, çalışkanlık, adil olma, dayanışma, yardımseverlik, sevgi, bağımsızlık, dürüstlük değerlerini kazandırmasını arzuladıklarını belirtmişlerdir (Meydan ve diğerleri, 2015). Yukarıda yer verilen araştırma sonuçları ile araştırmanın sonuçları okulda eksikliği hissedilen değerlerin sıralanmasında en yüksek sırayı alan değerlerin ya da öncelik sırası verilen değerlerin okul yöneticileri, öğretmen ve veliler açısından çeşitlilik arz ettiğini göstermektedir.

Araştırmayla ilgili olarak şu önerilerde bulunulabilir: Okullarda mevcut değerlerin okulda çalışanlar, öğrenciler ve veliler tarafından bilinip benimsenmesinde okul yönetimlerinin kurumsal değerlerle ilgili çeşitli tanıtıcı ve bilgilendirici etkinlikler yapması önerilebilir. Okullarda saygı, başarı, çalışma, yaratıcılık değerlerinin eksikliğinin hissedildiği katılımcı görüşlerinde daha sık ifade edilen konular olmuştur. Bu değerlerin okullarda daha yaygın bir şekilde hâkim olmasının sağlanması için hem üst yöneticilerin hem de okul yöneticilerinin bu değerleri okullarda yaşatacak şekilde ortamlar oluşturmaları ve bu değerlere yönelik uygulamalara yer vermeleri önerilebilir. Okul yöneticilerinin okullar arası işbirliğine dayalı faaliyetlerle okul değerlerini paydaşlar açısından görünür hale getirmesi önerilebilir. Araştırmacıların eksikliği hissedilen değerler ve özellikle değerlerin hayata geçmemesiyle ilgili olumsuz bakış açılarına ilişkin derinlemesine araştırmalar yapması önerilmektedir. Bu çalışma sadece resmi okullarda yürütülmüştür. Benzer çalışma özel okullarda da yürütülebilir ve böylece karşılaştırmalara imkân sağlanabilir. Okul değerleri hakkında okulun bir diğer paydaşı olan çevrenin de görüşleri alınarak okul değerlerinin belirlenmesine katkı sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Acun, İ., Yücel, C., Önder, A. ve Tarman, B. (2013). Değerler: Kim ne kadar değer veriyor?. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 191-206.
- Akağündüz, Ü. (2015). Düşünce tarihimizin eğitimci simalarından Ayşe Sıdika Hanım ve usul-i talim ve terbiye dersleri adlı eseri. *Folklor/Edebiyat*, 21(81), 87-106.
- Alabaş, R. (2020). Değerler açısından ilköğretim ve ortaokul (2018) öğretim programları. H. Yolcu ve S. Oğuz Haçat (Ed.), *Bilim insanı Dr. Mustafa Eski'ye armağan* içinde (s.453- 474). Pegem Akademi.
- Allison, M., & Kaye, J. (2015). *Strategic planning for nonprofit organizations: A practical guide and workbook* (3rd ed.). Wiley.

- Argandoña, A. (2003). Fostering values in organizations. *Journal of Business Ethics*, 45, 15-28.
- Aslan, M., Özer, N. & Açıroğlu Bakır, A. A. (2009). Okul kültürüne ilişkin yönetici ve öğretmen görüşleri: Nitel bir araştırma. *İlköğretim Online*, 8(1), 268-281.
- Balcı, F. A. ve Yanpar Yelken, T. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin "değer" kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 81- 90.
- Bartan, S. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri ile sınıf içi uygulamalarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dumlupınar Üniversitesi.
- Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekci, A. (2020). Teachers' views on values education: Case of Afyonkarahisar province. *Journal of Qualitative Research in Education*, 8(3), 865-894. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.8c.3s.5m>
- Berson Y, & Oreg S. (2016). The role of school principals in shaping children's values. *Psychological Science*, 27(12), 1539-1549. <https://doi.org/10.1177/0956797616670>
- Boydak Özcan ve Öztürk (2018). Manager's opinions on the effect of teachers' values on school stakeholders. *Inonu University Journal of the Graduate School of Education*, 5(10), 18-32. <https://doi.org/10.29129/inujse.408146>
- Cice, Y., ve Özgan, H. (2017). Değerler eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesine ilişkin okul çalışma ekibinin görüşleri. *Ekev Akademi Dergisi*, 21(70), 101-120.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research methods in education* (6th ed.). Routledge.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Çelik, V. (2015). Örgütsel unutmama. İ. Aydın ve Ş. Çınkır (Ed.), *Prof. Dr. İbrahim Ethem Başaran'a Armağan: Eğitimde 52 Yıl içinde* (s.180-188). Pegem Akademi.
- Çelikkaya T. ve Filoğlu S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimi ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2017). Veliler, öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin 2005 programdaki değerlere ilişkin değer hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(8), 243-264. <https://doi.org/10.20860/ijoses.338565>
- Çelikkaya, T. ve Yılmaz, T. (2017). Değerler eğitimi ilişkin öğretmen, öğrenci ve velilerin karşılıklı beklentileri. *Researcher: Social Science Studies*, 5(9), 395-416.
- Daniel, E., Hofmann-Towfigh, N. & Knafo, A. (2013) School values across three cultures : A typology and interrelations. *SAGE Open*, 3(2), 1-16. <https://doi.org/10.1177/21582440134824>
- Deal, T. E., & Peterson, K. D. (1999). *Shaping school culture: The heart of leadership*. Jossey-Bass Publishers.
- Demir, G. T. (2018). Investigation of the values of "patriotism, independence, freedom" in the statements published in the journal of Resimli Mecmua, *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 9(32),1066-1076.
- Farooqui, M. S., & Nagendra, A. (2014). The impact of person organization fit on job satisfaction and performance of the employees. *Procedia Economics and Finance*, 11, 122-129. [https://doi.org/10.1016/S2212-5671\(14\)00182-8](https://doi.org/10.1016/S2212-5671(14)00182-8)
- Fichter, J. (2001). *Sosyoloji nedir?*. (Çev. N. Çelebi). Anı Yayıncılık.

- Fidan M. (2015). Öğretmen algılarına göre ilköğretim kurumlarındaki örgütsel değerler. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 335-348.
- Finegan J. E. (2000). The impact of person and organizational values on organizational commitment. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 73, 149-69. <https://doi.org/10.1348/096317900166958>
- Genç, Ç. (2016). Kurum kültürü ve değerlerine yönelik çalışan farkındalığı: Özel bir eğitim kurumunda uygulama örneği. *Selçuk İletişim*, 9(2), 116-137.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B. ve Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma* (2. Baskı). Seçkin
- Gündüz, M. (2016). *Ahlâk sosyolojisi* (3. Baskı). Anı yayıncılık.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Felsefe-yöntem-analiz*. Seçkin Yayıncılık.
- Hofmann-Towfigh, N. (2007). Do students' values change in different types of schools? *Journal of Moral Education*, 36(4), 453-473. <https://doi.org/10.1080/03057240701688010>
- Husu, J. (2006). Teacher ethics and the educative importance of school values. In M. Talib, (ed.), *Diversity- a challenge for educators*. (p. 85-107). Finnish Educational Research Association.
- Kaçmaz, E. (2015). *Kamu ortaokullarında görevli öğretmenlerin örgütsel değerlere ilişkin algıları (Diyarbakır örneği)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Zirve Üniversitesi.
- Kamer, S. T. ve Şahin, M. (2021). Değerlere ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri. *Millî Eğitim*, 50(230), 725-744. <https://doi.org/10.37669/milliegitim.705356>
- Karamustafaoğlu, S. ve Amanat, G. (2017). Sınıf öğretmenlerinin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-15.
- Karatekin, K., Gençtürk, E. ve Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 411-459.
- Kaysılı, A. (2020). *Okul kültürünün sosyal inşası bir eğitim antropolojisi araştırması*. Pegem Akademi.
- Kuzu Jafari, K. & Demirel, M. (2019). Okul öncesi öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri. *International Journal of Early Childhood Education Studies*, 4(1), 13-35.
- Küçükçene, M. & Aydoğan, İ. (2018). Eğitim yönetiminde adaletin önemi ve gerekliliği üzerine bir inceleme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 641-664.
- Külünkoğlu, T. (2017). Ortaokul öğretmenlerinin öğretmene saygı değerine ilişkin görüşleri. *Asya Studies Akademik Sosyal Araştırmalar*, 1, 11-22.
- Lalek, M. (2007). *Resmi ve özel ilköğretim okullarında örgütsel değerler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Lazaridou, A. (2007) Values in principals' thinking when solving problems, *International Journal of Leadership in Education*, 10(4), 339-356, <https://doi.org/10.1080/13603120701381758>
- Memişoğlu, H. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerler eğitimi. *International Journal of Social Science*, 58, 47-63.
- Meydan, A. Aktepe, V. ve Durmaz, A. (2015). Okul ortamında kazandırılması hedeflenen değerlere yönelik öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 2(2), 43-54.

- Nartgün, Ş. & Kaya, A. (2016). Özel okul velilerinin beklentileri doğrultusunda okul imajı oluşturma. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 153-167.
- Önder, C. F. & Sarı, M. (2009). The quality of school life and burnout as predictors of subjective well-being among teachers. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 9(3), 1223-1235.
- Özen, R. (2008). İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel değerlere ilişkin görüşleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 41-52.
- Özdemir, C. (2001). Kimlik ve söylem. *Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 107-122.
- Pang, N. S. K. (1996). School values and teachers' feelings: A LISREL model. *Journal of Educational Administration*, 34(2), 64-83. <https://doi.org/10.1108/09578239610112114>
- Patton, M.Q (2002). *Qualitative research & evaluation methods*(3rd ed.). Sage Publications Inc.
- Posner, B.Z. (2010), Another look at the impact of personal and organizational values congruency, *Journal of Business Ethics*, 97(4),535-541.
- Punch, K. F. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş: Nicel ve nitel yaklaşımlar*. Siyasal Kitapevi.
- Schein, E. H. (2004). *Organizational culture and leadership* (3rd Ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Schneider, M., Marschall, M., Teske, P. & Roch, C. (1998). School choice and culture wars in the classroom: What different parents seek from education. *Social Science Quarterly*, 79(3), 489-501.
- Selvitopu, A., Bora, V. ve Taş, A. (2014). Ortaöğretim öğrencilerine kazandırılması gereken değerlere ilişkin velilerin okuldan beklentileri. *K.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 979-994.
- Sezgin, F. (2014). Örgüt kültüründe değerler ve değerlere dayalı okul yönetimi. N. Güçlü (Ed.), *Okul Kültürü* içinde. (s.125-152). Pegem Akademi.
- Stolp, S., & Smith, S. (1995). *Transforming school culture: Stories, symbols, values and the leader's role*. ERIC Clearinghouse on Educational Management.
- Tağraf, H., Şahin, İ. & Özkan, A. M. (2016). Çalışanların örgütsel adalet ağları ve performans arasındaki ilişki: Bir sağlık kuruluşunda araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(2), 67-81.
- Taşdan, M. (2010). Türkiye'deki resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 16, 113-148.
- Tay, B. & Yıldırım, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan değerlere ilişkin veli görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(3), 1499-1542.
- Treviño, L. K., Hartman, L. P., & Brown, M. (2000). Moral person and moral manager: How executive develop a reputation for ethical leadership. *California Management Review*, 42(4), 128-142.
- Turan, S. & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Ulusoy, K. & Dilmaç, B. (2014). *Değerler Eğitimi*. Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. & Arslan, A. (2016). Değerli bir kavram olarak değer ve değerler eğitimi. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Farklı yönleriyle değerler eğitimi* içinde (s.1-16). Pegem Akademi.
- Uygun, S. (2004). Üniversite gençliğinin yabancılaşması. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 57, 231-235.

- Uygun, K., Şener, N. ve Arslan, Ö. (2022). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarında tasarruf ve eşitlik değerlerinin incelenmesi. *Uluslararası Liderlik Eğitimi Dergisi (ULED)*, 6(2), 1-13. <https://trdoi.org/10.26023458/uled.1202996>
- Ülken, H. Z. (1969). *Sosyoloji sözlüğü*. Milli Eğitim Basımevi.
- Vatandaş, C. (2003). Toplumsal bir değer olarak “yardımlaşma” ve “dilenciler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 149-160.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve toplumsal yapıda sosyal değerlerin yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-223.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (9. Basım). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, T. (2009). *İlköğretim okulu yöneticilerinin kişisel ve örgütsel değer uyumunun örgütsel adanma ve yabancılaşma üzerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Yıldırım, Y. (2012). Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre bir ilköğretim okulunun kurumsal değerlerinin belirlenmesi; öğretmen ve öğrencilerin sahip oldukları değerlerin farklı olma nedenlerinin incelenmesi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6), 129-158.
- Yılmaz, K. (2006) *İlköğretim okulu yönetici ve öğretmenlerine göre kamu ilköğretim okullarında bireysel ve örgütsel değerler ve okul yöneticilerinin okullarını bu değerlere göre yönetme durumları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim öğrenci velilerinin okullarda kazandırılmasını arzuladığı değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(19), 207-223.
- Yinilmez Akagündüz, S. (2017). *Ahlaklı yurttaş*. Yeni İnsan Yayınevi.
- Zabun, B. (2013). Değerlerin sosyolojik öğretimi: Ortaöğretim sosyoloji dersi öğretim programında yer alan değerlerin analizi. *Akademik Bakış Dergisi*, 38, 1-11.

EXTENDED SUMMARY

The concept of value, which cannot be limited to social science disciplines, is one of the most emphasized topics in scientific research and daily life. A value is a system of beliefs, ideas, and norms held by the society or constituting the culture to which it is attached (Ülken, 1969). Values are basically used as a scale for choosing and legitimizing human actions and evaluating events (Vatandaş, 2003) and constitute explicit or implicit beliefs about what is desirable, meaningful, helpful, and valuable (Lazaridou, 2007).

Individuals accept the values that guide their behaviors as a frame of reference for sustaining their lives (Uygun, 2004). In this context, values are considered a set of beliefs that determine all human actions, primarily moral actions (Gündüz, 2016), and affect individuals' thoughts and behavior (Ulusoy & Dilmaç, 2014). Value, a relative concept, has a human being at one end and the society that shapes it at the other (Yinilmez Akagündüz, 2017). Although values always originate from people, there are also institutional values beyond individual values (Argandoña, 2003). Therefore, just as individuals have values, organizations also have values (Pang, 1996). All organizations have core values, whether spoken among people or not, and most successful organizations articulate, discuss, and occasionally update these core values (Allison & Kaye, 2015). As in other organizations, schools have their own unique culture. School culture is created jointly by students, teachers, parents, and the school environment (Kaysılı, 2020). One of the elements that form the school culture is the shared values of the school.

The purpose of this study was to determine school values in line with the views of school administrators, teachers, and parents. In this direction, the problem of the research is stated as follows; "What are the opinions of school administrators, teachers, and parents about school values?". In line with this purpose, four research questions were formulated:

1. How do school administrators, teachers, and parents define value?
2. What are the opinions of school administrators, teachers, and parents about the values given importance in schools?
3. What are the opinions of school administrators, teachers, and parents about whether school values are realized?
4. What are the opinions of school administrators, teachers, and parents about the values they feel lacking in schools?

The study was conducted with the multiple case study approach by the qualitative research approach. The study group was determined via the maximum variety of sampling among purposeful sampling methods. The study was carried out with 35 teachers, 30 administrators, and 33 parents from a total of 28 schools with primary, secondary, and high school levels, which were chosen from Atakum, Bafra, and Ondokuzmayıs districts of the province of Samsun and had different socio-economic levels. The study data were obtained via semi-structured interview forms and were analyzed with the descriptive analysis and content analysis approach.

The results of the study show that school administrators, teachers, and parents look at the concept of value from different perspectives and that the participants commonly mentioned respect, benevolence, cleanliness, responsibility, honesty, diligence, love, and kindness as essential values in schools, and that they expressed the role of school-family cooperation and the role of the school as a role-model in the realization of values in schools. In addition, school administrators frequently mentioned respect, teachers frequently mentioned determination to work, and parents frequently mentioned creativity as lacking in schools.

In the study, it was revealed that school administrators mostly expressed the concept of value as the identity of a society. In teachers' definitions of value, the expression "behaviors that society cares about" was frequently used. It was concluded that parents, another study participant group, mainly used the expression "the bonds that hold society together" in their definitions of value.

According to the findings obtained, the value that school administrators and teachers shared in terms of the value that schools attach importance to in the first place was understanding. Justice, solidarity, and sensitivity were mentioned only by school administrators, idealism and friendship only by teachers, and equality only by parents.

In addition to diligence and respect, the parents of the students considered "honesty, responsibility, helpfulness, kindness, equality, happiness, love, cleanliness and tolerance" as essential values in schools. These align with the values expressed in the curricula the Ministry of National Education in Turkey prepared. The studies influence the values stated by the participants in this way, carried out within the scope of values education, emphasized in the latest curricula in Turkey, and intensively carried out in and out of the classroom accordingly. The 2018 curricula currently being implemented in Turkey were prepared based on values; the programs aimed to facilitate the acquisition of values, values were given importance in the programs, and values were addressed in the curricula of each course without limiting them to specific courses (Alabaş, 2020). Participants' views revealed the importance of family in actualizing values in school, and it was stated that while teachers, as role models, were able to actualize values, it is concluded that the media is the biggest obstacle to realizing values.